

Politik
röpirat

36

36
252

NÉHÁNY SZÓ
A
BIRÓSÁGI SZERVEZETRŐL.

IRTA

✓
KÜLLEY EDE

PESTI KIR. E. D. VÁLTÓTÖRVÉNYSZÉKI ÜLNÖK.

5.

PEST, 1867.

KIADJA GRILL KÁROLY M. KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDŐ.

D^e BALLAGI GÉZA.

I.

A bírósági szervezet jelentősége.

Azon reformok közt, melyektől jelen szomorú törvénykezési állapotunk javulása várható, nézetem szerint első helyet bíróságainknak az újabb kor igényei szerinti átalakítása foglal el.

Jogszolgáltatásunk jelen miseriáját kétségkívül enyhíteni fogja az igazságügyi miniszterium által az országgyűlés elébe terjesztett ideiglenes perrendtartás; ennél hathatósabb, a bajt gyökereinél megragadó gyógyszer lesz továbbá a törvénykezés minden ágaira kiterjedő rendszeres codificatio, mely által törvényeink hézagai kitöltetni, hibái az előrehaladottabb államok törvényei mintájára kijavíttatni fognak: de én legnagyobb súlyt egy a jogtudományokban úgy elméletileg, mint gyakorlatilag kellőleg kiképzett, becsületes, a meggyőződés követésében úgy fel — mint lefelé független, de egyszersmind fegyelmi törvények ellenörködése alatt álló bírói kar teremtésében, s a bíróságoknak a mai jogtudomány kívánalmai, s hazánk újabb viszonyaihoz képest leendő szervezetében fektetek.

Legyenek törvényeink még oly tökéletesek, gyakorlati értékük vajmi csekélyre fog leapadni, ha oly bírák által kezeltetnek, kik azokat felfogni s kellőleg alkalmazni nem képesek; vagy azokat haszonszülésből, vagy akár felülről, akár alulról jövő bárminémi befolyásoknak engedve hűtlenül elferdítik, félremagyarázzák, a nélkül, hogy ezért feleletre vonatnának, s érdemlett büntetésüket elnyernék; ha továbbá a bíróságok szervezete s egymáshozí viszonya oly bonyolódott, mint eddigi bíróságainké, mely mellett a jó

és gyors igazságszolgáltatás napjainkban már teljes lehetetlenné vált.

De ha egy részről a bírósági szervezet a törvénykezés körüli reformoknál legtöbb tekintet alá esik, más részről bíróságainknak a fentebbi elvek szerinti átalakítása könnyebben és gyorsabban eszközölhető, mint törvényeink rendszeres codificatiója, mely minden ágra kiterjedőleg csak évek múlva fog teljesen befejeztetni, s mellyel a bírósági szervezet oly szoros kapcsolatban nem áll, hogy ezt amattól függővé tenni kellene, a közvetlenség és szóbeliséggel behozandó végleges perrendtartás által szükségelt, és leginkább csak a személyzet mennyiségére vonatkozó csekély módosítás könnyen utólag is eszközölhető lévén.

A szükséges reformok egész seregét egyszerre kivinni lehetetlen. Ésszerűen megalapított sorrendben vegyük tehát elő előbb azokat, melyek sürgűsségök mellett azon előnnyel bírnak, hogy már most is életbe léptethetők. Ha a lakbázra szükségünk van, tegyük lakhatóvá előbb a földszintet, míg a hosszabb időt igénylő emeletek felépülnek. Ha a rendszeres törvénykönyvek jótéteményeiben még nem részesülhetünk, ne fosszuk meg magunkat szükség nélkül azon előnyöktől, melyeket jól szervezett bíróságok nyújtanak. Bíróságainknak szervezését tehát az országgyűlés első teendői közé sorolom, annyival inkább, mert a municipiumok kérdése is gyors megoldást követel, nehogy a municipiumok a kormánnyal az illetőség korlátainak határozatlansága miatt összetütközésbe jöjjenek, s ekkép a rendszeres országlás megzavartassék, mely kérdéssel pedig a bírósági szervezet oly szoros kapcsolatban áll, hogy mindkét kérdés csak egyidejűleg megoldható.

Jelen röpirat tárgyát tehát az képezi, kikutatni, minő bíróságok, s mily alapon legyenek azok felállítandók, mily viszonyban álljanak egymáshoz, és általában mi szükségeltetik azon cél elérésére, hogy a bíróságok az igazságszolgáltatás magasztos céljainak teljesen megfeleljenek?

II.

A bíróságok általában.

Az első kérdésnél, t. i. minő bíróságok állíttassanak fel? — főtekintet alá esik a bírósági szerkezet egyszerűségé. Sokféle

biróságok csak zavart idéznek elő az illetőség kérdésében, melyről jelenlegi elavult bírósági rendszerünk élő bizonyosságot tesz. Szolgabíró, alispán, megyei, városi, váltó- s bánya-törvényszék, szentszék, kerületi tábla, s részben még a királyi tábla is mint első fórumok; ismét megyei törvényszék, királyi tábla, váltófeltörvényszék, kerületi főtörvényszék és főszentszék mint másodbiróságok; továbbá némely, pedig éppen a legjelentéktelenebb ügyekben, melyek t. i. a szolgabíró előtt indítatnak, négy, másokban három, a legfontosabbakban pedig, melyek t. i. a királyi tábla előtt folynak, két instantia valóban oly törvénykezési mozaikot képez, melyhez hasonlót másutt hiába keresünk. Ily complicált szervezet mellett a bírói illetőség meghatározása bizonyos kérdésre vonatkozólag valószínű tanulmányba kerül, minek természetes következménye az ügyeknek egyik bíróságtól a másikhoz hurezoltatása, mi valóban nem az igazságszolgáltatás érdekében történik. Tudok esetet, midőn egy ügyvédnek abbéli kérelmét, hogy egy váltóperben keletkezett költségei s munkadíja, mivel a váltójog elévülésére kiszabott két év már elmúlt, a köztörvényi bíró által megállapíttassanak, mindhárom köztörvényi forum mint a váltóbíróságokhoz tartozót elutasította, s midőn ennek folytán az ügyvéd kérelmével a váltóbíróságokhoz fordult, ezek magokat a kért költségek megállapítására a váltójog elévülése alapján, illetékteleneknek tartották.

A bíróságok szervezete tehát a lehető legegyszerűbb, s az igazságszolgáltatást igénybe venni kénytelen fél egy perczig se legyen kétségben arra nézve, hogy melyik bíróhoz forduljon, és a bíró egy könnyen ne jöhessen azon helyzetbe, hogy a hozzá forduló felet magától el s más bíróhoz utasítani kénytelen legyen.

Ugynevezett szakbíróságokat csak oly ügyekre nézve kellene felállítani, melyek a bírónál bizonyos szaktudomány különös ismeretét feltételezik.

Egy további kellék a bíróságok közelsége a perlekedő felekhez. Ezek könnyen, gyorsan juthassanak bírójokhoz, mert a nagy utiköltség sokakat a perlekedéstől visszariaszt, s a késedelem sokszor kipótolhatlan kárt okoz. A bíróságok területei tehát a lehető legkisebbek legyenek. Csak az állam pénzügyi helyzete szabja meg a bíróságok mennyiségére nézve az átléphetlen határt.

Minden bíróság továbbá a szükséges személyzettel birjon. Az

ugynevezett restantiak sajjó sebei a legtöbb bíróságoknak. Ezt meg kell szüntetni, ha azt akarjuk, hogy a bíróságok az igazságszolgáltatás céljainak megfelelőhessenek. Itt a gazdálkodás nincs helyén, mert magát a célt koezkaztatja.

A jó igazságszolgáltatás mellözhetlen postulatuma végre a közigazgatásnak a törvénykezéstől elválasztása, melynek szükségessége kétségsbe már sehol sem vonatik. Más képzettséget, ismereteket, tulajdonokat igényel a bíraskodás és másokat a közigazgatás. Lehet valaki jó bíró, ki a közigazgatásra nem alkalmas, és viszont. A törvénykezés továbbá mindég mostoha testvére a közigazgatásnak, hol ezzel egyesítve van; pedig azt hiszem elég fontos az igazságszolgáltatás arra, hogy különös közegekre bizassék, melyek azt ne csak mellékesen, hanem osztatlan erejük felhasználásával kezeljék.

III.

A bíróságok nemei.

A fentebbi elvekhez képest a következő bíróságok volnának felállítandók.

a) Járás — illetőleg békebírák.

Ezek c. f. bíróságok volnának esekélyebb polgári és fenyítő ügyekben, — továbbá halálesetknél és büntügyekben a szükséges előintézkedéseket illetőleg elővizsgálatot eszközölnék, de hivatásukhoz az is tartoznék, hogy a perlekedő feleket, mielőtt ezek illetékes bírójukhoz fordulnának, kibékéltetni, egyességre birni iparkodnának. Minden perlekedőnek pénzbírság terhe alatt kötelességévé tennem, hogy ezen célból mindenekelőtt a járás — mint békebíróhoz forduljon. Ezen eljárás sok pernek fogná elejét venni, és a rendes bíróságok annál több figyelmet, gondot fordíthatnának azon ügyekre, melyekben a békebíráknak egyességet létre hozni nem sikerült.

Általában azon elvekre fektetném a békebírói intézményt, melyeket a „Törvénytiszteki Csarnok“ a külföldi törvényhozást is figyelembe véve, több idej számában oly alaposan kifejtett.

B) Megyei törvényszékek és esküdtzsékek

A megyei törvényszékek első folyamodású társasbiróságok volnának mindazon polgári és fenyítő ügyekben, melyek a járásbírákhoz és az alább elősorolandó szakbiróságokhoz nem utasítottak.

Általában minden megyében egy megyei törvényszéket állítanak fel, mely a megye fővárosában székelne; csak a nagyobb megyéknél lehetne kivételt tenni, s azokban a szükséghez képest két vagy három megyei törvényszéket felállítani. Így például Pest-megyében három megyei törvényszéket állítanak fel, egyet t. i. Pesten, melynek területét Pest város s a megyének dunáninneni felső része, egyet Budán, melynek területét ezen város és a megye dunántuli része, és egyet Kecskeméten, melynek területét ezen város s a megye alsó része képeznék. Biharmegyében Debreczenben és N.-Váradon lehetne a megyének a szerinti felosztásával törvényszékeket felállítani, stb.

Minden megyei törvényszék mellett legyen egy esküdtzsék, s az esküdtzséki eljárás ne csak a sajtóvétségekre, hanem az előrehaladottabb államok példájára minden bűnügyekre terjedjen ki, több biztosítékot nyújtván ezen intézmény az ember legdrágább kincsének, az élet és szabadság, úgy nemkülömben a vagyon biztosságára nézve, mint az alakszerű bizonyíték szűk korlátai közé szorított rendes birói eljárás. Ugyanazon okok, melyek az 1848 ik évi törvényhozást a sajtóvétségekre nézve az esküdtzséki eljárás behozatalára indította, általában minden bűnügyekre nézve forognak fenn, nincs tehát ok ezek s amazok közt a fenyítő eljárás tekintetében különbséget tenni.

Azt mondtam fentebb, hogy a megyei törvényszékekhez mind azon polgári és fenyítő ügyeket utasítanám, melyek a járásbírák és a szakbiróságok illetőségéhez nem tartoznak. Nem állítanék fel tehát külön c. b. törvényszékeket a politikai, valamint az államot különösen érdeklő pénzhamisítási büntettekre nézve, mint minők az osztrák rendszer alatt fennállott országos törvényszékek voltak, s minők régi hazai birósági rendszerünkben a királyi ítélő tábla mint c. f. biróság.

Sokféle tekintetek szólnak a mellett, hogy ezen ügyek is a megyei törvényszékekhez, illetőleg az oldalak mellett lévő esküdtzsékekhez utasíttassanak.

Mint hogy ily külön törvényszékek részint gazdálkodásból, részint azon okból, mert a kérdésben forgó büntettek ritkábban fordulnak elő, csak nagyobb kerületek számára fognának felállítani, a kerületek határszélei szerfelett távol esnének az illető kerületi törvényszékektől, nem csekély kárára úgy az utólag ártatlannak talált vádlottaknak, mint különösen a kihallgatandó tanuknak, kiknek a nem is saját ügyökben tenni kénytelenített hosszú ut tetemes idő- s általok előlegezendő költségveszteséget okoz. De ezen távolság által a tanuk költségeit megtérítő állam is károsodik azon esetben, midőn a vádlott felmentetik, vagy midőn az elítélt vádlottól az okozott perköltség vagyonihiány miatt be nem hajtható. Ily költséget szükség nélkül okozni, még oly államban is nem igazolható pazarlás volna, mely kedvező pénzügyi állapotnak örvend: de valóságos bűn volna pénzügyi s anyagi tekintetben annyira sújtott hazánkat felesleges kiadásokkal terhelni.

Még szomorú emlékezetében lehet sokaknak, midőn az osztrák rendszer alatt oly egyének, kik a fejedelem irányában, gyakran bor mámoros állapotban, tiszteletlen kifejezésekkel éltek, vagy tudatlanságban egy hamis 10 kros pénzjegyet kiadván, azon gyanuba estek, hogy ők a pénzjegyhamisítók, vagy utóbbiaknak büntársaik, s az ezen ügyekben kihallgatandó tanuk a volt budai országos törvényszék területének távol határszéleiről Budára hurczoltattak, illetőleg beidézettek, mely eseteknek a nagyszerű eredménye gyakran ugyan néhány órai elítéltetés, de sokszor a vádlottaknak felmentése, vagy az ügynek a rendes megyei törvényszékhez, vagy ha a kérdésben forgó cselekmény kihágásnak vétettet, a járás-bírósághoz történt áttétele volt.

Pedig többnyire ily cselekményekre szorítkoznak kérdéses esetek, az állam lételet veszélyeztető nagyobb jelentőségű honárulási, vagy kiterjedtebb pénzhamisítási büntettek csak ritkán fordulván elő, melyekre kivételesen az illető főtörvényszék székhelyén, vagy a Pesten székelő megyei törvényszéket lehetne delegálni.

Ezen csak kivételesen előforduló nagyobb fontosságú esetek számára hat vagy hét kerületi törvényszékeket felállítani, s a budgetet 100,000 frtal a végett megterhelni, hogy ezen törvény-

székek s az oldaluk mellett lévő esküdt székek évenként egyszer, kétszer összejönnek, s tagjai ezen fáradságos munka elvégzése után otthon pamlagjaikon a dolce far niente élvezhessék, valóban több volna könnyelmű pazarlásnál.

Az ide vágó többi esetek pedig nem bizthatók-e a megyei törvényszékekre, illetőleg a mellettök lévő esküdtisékekre, melyek külömben is élethalál, sok százezer sőt millió frtnyi érték felett határozni illetékesek? Ugy hiszem, hogy felesleges ezt hosszasan bizonyíttatni.

C) Kereskedelmi törvényszékek.

Ezekkel jelenlegi váltótörvényszékeink korántsem azonosak. Utóbbiaknak czime valóban megfelel illetőségüknek, melynek fő tárgyát a váltók képezik, csak kivételesen fordulván elő ezen törvényszékeknél áruszerzési vágy könyvkivonati perek, melyek az összes pereknek alig tiz perezentjét teszik ki.

Én nem ily váltó- hanem valóságos kereskedelmi törvényszékeket óhajtanék felállítani, minők a kereskedelmi érdekek szempontjából külföldön vannak, melyek előtt a kereskedők minden viszonyaira terjedő jogkérdések, különösen a esődperek és hagyatékok is tárgyaltnak.

Ily kereskedelmi törvényszékeket nem csak Pesten, mint ez az osztrák rendszer alatt történt, hanem az ország minden nevezetesebb városában, mely fekvésénél fogva a vidéknek kereskedelmi központját képezi, állítanék fel.

Sokan azon nézetben vannak, hogy csak Pesten, hol az egész ország kereskedése összpontosul, kellene különös kereskedelmi törvényszéket felállítani, s annak teendőit egyebütt a megyei törvényszékekre lehetne bízni.

Én e nézetet nem osztom. A jelen korban az anyagi érdekek, a kereskedés, ipar és ezeknek alapja a hitel főszerepet játszanak. Ma csak azon ország virágozhatik, melyben ezen érdekek kellő figyelembe vétetnek. A régi korban Velenceze, Genua, újabb időkben Anglia, Amerika, Franciaország, Belgium csak a kereskedés és ipar által lettek oly hatalmasok, oly virágzók. Itt nem szabad fukarkodni, sőt mindent el kell követni, mi a keres-

kedés és ipar előmozdítására szolgálhat. Az államnak e részbeni kiadásai oly beruházások, melyek dús kamatozás mellett magát a tőkét is sokszorozzák.

Ily gyümölcsöző beruházásnak tartom a javaslatba hozott kereskedelmi törvényszékeknek nagyobb számbani felállítása által szaporított költséget is.

A kereskedés és ipar a gyors igazságszolgáltatást nem nélkülözhetik; a mely országban ez hiányzik, ott amazok nem gyarapodhatnak. Ámde a tapasztalás mutatja, hogy ily gyors igazságszolgáltatást csak a váltó illetőleg kereskedelmi törvényszékek nyújtanak.

Csak a váltóbiró fogja fel kellőleg a váltótörvények szigorát és szellemét, melynek tanulmánya hivataloskodásának folytonos és egyedüli tárgyát képezi. A váltótörvények ezéjla mindig szemé előtt lebegvén, azzal ellenkezőleg nem gyorsan eljárni alig képes. Még a kényelmet szerető, tünyább természetű biró is tisztársai példája, az ügyek gyors folyama, azon szellem által, mely az egész törvényszéket átlengi, tovaragadtatik, úgy hogy a váltótörvények rendeltetésének megfelelni ő is kénytelen.

Ellenben a köztörvényi biró a köztörvények szelleme által vezéreltetik, melyeknél az eljárás lassubb, nehézkesebb s több formalitásokhoz van kötve. Ő ezen lassu és nehézkés eljárást annyira megszokja, hogy a reá bizott váltóügyeket sem fogja más képen kezelni, s e tekintetben a szorgalmasabb biró sem fog kivételt tenni, mert ő sem menekülhet azon szellem befolyásától, mely az egész köztörvényi biróságot áthatja.

Azonkívül a váltóügy mindig csak mostohagyermeké lesz a köztörvényi birónak, kinek főrendeltetését, főfoglalkozását a köztörvényi ügyek elintézése képezi, melyek őt amugy is többfelé veszik igénybe, mert majd a polgári, majd a fenyítő törvényszékhez, majd a telekkönyvi tanácsba, majd az árvabizottmányba hivatik.

Ki mindezek daczára azt kívánja, hogy a köztörvényi biró a váltóügyeket a váltótörvények szelleméhez hiven kezelje, az valóban olyat kíván, mi a természet rendjével meg nem egyezik.

Mily különbség van a váltóügyeknek váltó és köztörvényi biró általi kezelése közt, ezt a mindennapi tapasztalás mutatja. Ugyanis mindaddig, míg a váltóügy a váltótörvényszék által ke-

zeltetik, minden úgy megy, mint a váltótörvények rendelik. Nagyobb gyorsaság nem is képzelhető, mint mellyel a váltótörvényeszek eljárnak. Ha egy per, vagy végrehajtás hosszabbra nyúlik, ennek oka nem az eljáró váltótörvényeszek, hanem vagy magok a felek, kik a perbuzavonás mindennemű eszközeit felhasználják, vagy a vidéki köztörvényi hatóságok, melyeket bizonyos bírói cselekmény eszközlése végett megkeres. De mihelyt a váltóügy folytatólag a köztörvényi bíró elébe kerül, itt gyors folyása éppen úgy megakad, mint a rohanó pataké, mely a lassubb folyóba ömlik; s a mint hiába parancsolná egy ujkori Xerxes a patak viznek, hogy a folyóban is hasonló gyorsasággal folyjon, mint a patakban, mert ezt a természet törvénye tiltja: éppen úgy hiába rendelí a váltótörvény hogy a váltótörvényeszek megkeresvényeinek 24 óra, 8 nap alatt elégtétessék, a dolog még is csak úgy megy, a mint a természet szabályai szerint, a körülmények hatalmánál fogva éppen csak mehet, az az a váltóügy köztörvényi ügyé, miként a folyóba ömlő patak folyóvá válik.

És mi lenne mindezeknél fogva szükséges következménye annak, ha széles nagy hazánkban csak egy váltó- és kereskedelmi törvényeszek, t. i. Pesten fogva felállíttatni? Az, hogy a kereskedésnek egyik főtényezője, a váltóüzlet, csak Pest felé venné irányát, s így a forgalmat az egész országhól a fővárosba vonná, mi utóbbinak igen nagy hasznára válna ugyan, de ezen haszonnál nagyobb volna az országnak az által okozott kár, hogy a kereskedés az országnak csak egy pontján, t. i. a fővárosban virágozik!

De ha a fentebbiek szerint nem volna tanácsos a váltó- és kereskedelmi ügyek elintézését a megyei törvényeszekre bízni, akkor annyi váltó- és kereskedelmi törvényeszeket kell az egész országban felállítani, hogy az egyes k. törvényeszek területe szerfelett nagy ne legyen, s a perlekedő felek a behozandó közvetlen szóbeli eljárás tekinteténél fogva ezen törvényeszekhez könnyen férhessenek. Székhelyektől pedig azon városokat kell kiszemelni, melyek felé a kereskedés húzódik.

Minden igen szép volna — fogják az ellenvéleménytek mondani — csak elviselhetné az állam a javaslatba hozott kereskedelmi törvényeszek felállítása által okozott költséget!

Én azt hiszem, hogy miután azon esetben, ha a váltó- és kereskedelmi ügyek a megyei törvényeszekhez utasíttatnának, ez

minden megyei törvényszékeknél különös váltóbirók kinevezésének, és a segédszemélyzet szaporításának szükségét vouná maga után, azon csekély többlet, melyet különös kereskedelmi törvényszékek felállítása netán okoz, az cz által elérendő, s fent ki fejtett előnyökkel szemben valóban említést is alig érdemel.

D) Bánya-bíróságok.

A bányaügyek is különös szakismeretet követelnek. Azonkívül a bányabíróságok nem csak jogtudókból, hanem bányahivataltokból is alakíttatnak. E két oknál fogva a bányaügyeket sem lehet a rendes bíróságokhoz, illetőleg a megyei törvényszékekhez utasítani, hanem különös bíróságokat kell azok számára az ország nevezetesebb bányavárosaiban felállítani.

E) Közjegyzők.

Az első bíróságok mellé segédbirói intézményül a közjegyzőséget vélem felállítandónak, mely intézmény életrealósága más államok tapasztalásai nyomán minden kétségen kívül áll.

Mennyire előnyös ugy a közönségre, mint a bíróságokra nézve, ha a hitelesítések, szerződés-kötések, megintések, bírói felmondások, óváskivételek, hagyatéki tárgyalások, végrehajtások eszközlése közjegyzőkre bizatik.

A közönség mérsékelt díjak mellett sokkal gyorsabban és könnyebben éri el azt, mi a bíróságoknál sok sürgetés, utánjárásba kerül; utóbbiak pedig megszabadulva a sok idő- s lélekvesztő aprólékosságok elintézésétől, főfigyelmöket a vitás jogi kérdések gyors és alapos eldöntésére fordíthatják.

Miért is ezen intézmény életbeléptetését, mely által az eddig fennállott, s a kor igényeinek már meg nem felelő hiteles helyek megszüntetnének, a törvényhozásnak nem eléggé ajánlhatom.

F) Kerületi főtörvényszékek.

Ezek mint másodbíróságok itélnének a fentelősorolt első bíróságoktól hozzájuk felebbezett ügyekben, s egyszersmind az e. b. határozatoknak eljárási formasértés miatti megsemmisttésére is illetékesek volnának.

Itt is tekintettel kell lennünk a behozandó közvetlen szóbeli eljárásra, mely szerint a felek nem csak az első bíróságoknál, ha-

nem a fűtőrvényszéknél is közvetlenül és szóval fogják jogaikat érvényesíteni, miből önként előáll annyi fűtőrvényszékek felállításának szüksége, hogy az egyes kerületek szerfelett nagyok ne legyenek, s hogy a felebbező felek a fűtőrvényszékhez könnyen juthassanak.

Székhelyekül pedig azon nagyobb városokat ajánlanám, melyek felé a forgalom irányul, s melyek az egyes kerületeknek részint fekvésüknél különös tekintettel a vasúti közlekedésre, részint népességükönél s kereskedelmi jelentőségükönél fogva természetes központjait képezik. Ilyenek volnának: Pest, Pozson, Sopron vagy Győr, Kassa, Debreczen, Temesvár, Kolozsvár és Szeben.

S ezuttal el nem mulaszthatom Kassa város képviselőinek ama kívánságát, hogy ott is egy fűtőrvényszék felállíttassék, mint jogsultat a törvényhozás figyelmébe ajánlani. Kassa fekvésénél, népességénél, jelentőségénél fogva Felső-Magyarország fővárosa és a létesítendő vasúti hálózatnak központja. De ez áll a többi elősorolt városokról is, melyek mindegyike tagadhatatlanul a környék fővárosát képezi, s így fűtőrvényszéki székhelyül a térképre vetett első pillanatra alhalmasnak mutatkozik.

Fentebbi javaslatom szerint tehát megszűnnék a váltófűtőrvényszék is, melynek megszüntetése mellett ugyanazon okok szólnak, melyekkel a királyi ítélő tábla helyett, mely az egész ország igényeinek meg nem felelhet, több fűtőrvényszékek felállításának szükségessége indokolva van.

A jogszolgáltatás céljaival homlokegyenest ellenkeznek egy Brassóban lefolyt váltóperben az ott lakó felebbező feleket vagy ügyvédek arra kényszeríteni, hogy jogaiknak közvetlen és szóbeli érvényesítése végett Brassóból Pestre jöjjenek, mely ut, az élelmezési költséget is hozzá számítva, legalább is 100 frtba kerül. — Tetemes költség ez már magában véve is, de még tetemesebb különösen akkor, ha a per tárgya aránylag csekély értékű.

De más részről feleslegesnek is mutatkozik több váltófűtőrvényszékek felállítása, melyek az e. b. váltó — illetőleg kereskedelmi törvényeszek számához semmi arányban nem állának, s a költséget felérő kellő foglalkozást nem is nyerhetnének; mert továbbá a váltó- és kereskedelmi ügyek másodbíróági elintézése a váltójog érdekeinek koczkaztatása nélkül a rendes fűtőrvényszé-

kekre is bizható, mivel ezen elintézés, legyen a másodbirósági határozat akár helybenhagyó, akár megváltoztató, az e. b. váltó- és kereskedelmi törvényszékek sokoldalú teendőihez képest oly egyszerű, hogy a rendes főtörvényszékek, kivált ha kérdéses ügyekre nézve különös osztályt alakíttatik, gyorsaság tekintetében a váltó-feltörvényszékeknel hátrább állani nem fognak.

Ezen osztálynál azonban ugyanazon okokból, melyeknél fogva az első bíróságoknál is kereskedelmi ünlőkök a kereskedők és iparosok sorából alkalmaztatnak, vélnek ily ünlőköket kinevezendőknek, kik a kereskedelmi ügyeknek másodbirósági elintézésénél a kereskedés és ipar érdekeire, mint arra első sorban hivatottak, felvigyáznának, és a kereskedelmi szakmába vágó kérdésekben az azokban járatlan bírácoknak a szükséges felvilágosítást megadnák.

Hasonló okok szólnak a mellett, hogy a bányatgyek másod birósági elintézése is a rendes főtörvényszékekre bizassék, melyekhez különös bányatgyei előadók kinevezendők volnának.

G) A legfőbb- és semmitő törvényszék.

Én a váltóügyekben felállított felebbezési rendszert a köztörvényi ügyekre is kiterjeszteném.

A legfőbb törvényszék ugyanis csak oly ügyekben legyen illetékes, mint harmadbiróság határozni, melyekben a főtörvényszékek az első bíróságoktól eltérőleg határozta.

Ellenben két egybehangzó határozatok ellenében csak semmi ségi panasznak legyen helye, s ily esetekben a legfőbb törvényszék csak a semmitő törvényszék hivatását gyakorolhassa.

A semmiségi esetek azonban törvény által volnának lehető kimerítően, s pontonként kijelölendők, nehogy a legfőbb és a semmitő törvényszék illetőségüket felcserélve, a semmitő törvényszék, mely az alsó bírósági határozatokat csak valóságos eljárásiformasértés esetében semmisítheti meg, oly határozatot hozzon, mely a legfőbb törvényszék, mint felebbviteli harmadbiróság illetőségéhez tartozik.

Értem itt azon gyakori hétszemélyes táblai határozatokat, melyek által semmiségi panasz folytán az alsó bírósági egybehangzó határozatok megsemmisíttetnek, nem mivel az eljárás körül formahiba elkövetett, hanem például azért, mert a hétszemélyes tábla valamely törvényt másképen értelmez, mint az alsó bíróságok,

vagy mivel például a hétszemélyes tábla az alsó bíróságok által mellőzött tanuk kihallgatását szükségesnek tartja.

Pedig e két eset egyikében sem látom helyét a megsemmisítésnek. A törvény mikénti értelmezése nem képez formahibát, valamint az sem, ha a bíró némely tanukat, kiknek kihallgatását szükségesnek nem tartja, mellőzendőknek vél.

A semmitő törvényszék csak azt constatálhatja, mikép ezt a „Törvényszéki Csarnokban“ eziránt közlött külön cikkben bővebben kimutattam, vajjon a kérdéses esetben az eljárás körül hiba követtett-e el, vagy sem. E kérdésben az ügy érdeméhez szólni, s ez iránti nézeteit kifejteni még alkalma sincs, mert ha azt találja, hogy az eljárási formák csakugyan megsértettek, akkor ennek kimondása s az alsó bírósági határozatok megsemmisítése mellett az alsóbíróságokat egyszerűen csak odautasítja, hogy a hibát kiigazítsák, s annak folytán új határozatot hozzanak. A semmitő törvényszék tovább nem mehet, az alsóbíróságok által hozandó új határozatra nézve irányt nem adhat, az ügy érdeme iránti nézeteit ki nem fejtheti, s az alsó bíróságokat nem utasíthatja, hogy az új határozatot ne saját meggyőződésük, hanem a törvénynek a hétszemélyes tábla általi eltérő értelmezéséhez képest hozzák meg. Ha ezt teszi, megtámadja egy részről a bírói függetlenséget, más részről tullep a semmitő törvényszék illetőségének határain, s nem csak mint ilyen, hanem mint felebbviteli harmadbíróság is határoz, mire pedig hivatra nincs, mert kérdéses ügy nem rendes felebbvitel, mely két egybehangzó határozat ellenében meg nem engedhető, hanem semmiségi panasz folytán került a hétszemélyes tábla megbi-rálása alá, ennek nem harmadbírósági, hanem semmitő törvényszéki minőségében. Ha pedig a hétszemélyes tábla kérdéses esetben eljárási formahibát fel nem találhat, akkor a semmiségi panaszt el kell vetnie még azon esetben is, ha az ügy érdemére nézve az alsóbíróságoktól eltérő nézetben volna; ezen eltérő nézetet csak oly esetben érvényesíthetvén, melyben eltérő alsóbírósági határozatoknál mint felebbviteli harmadbíróság az ügy érdemében határozni hivatra van.

Igy áll a dolog a tanuhallgatás kérdésében is. Ha a törvény azt rendelné, hogy a felek által felhívott minden tanut, tekintet nélkül arra, vajjon a bíró azoknak kihallgatását szükségesnek találja-e vagy sem, kihallgatni kell, akkor az eljáró bíróság kétségkivül formahibát követve el, ha a perbeu felhívott egyik vagy má-

sik tanu kihallgatását mellőzné, s ez esetben az eljáróbiróság határozata ezen formasértés miatt a felső bíróság által megsemmisítendő volna. De ezt a törvény nem rendeli, a bíró belátására bízván, vajjon a hivatkozott tanuk kihallgattassanak e vagy sem. S az eljáró bíró csak azon tanukat fogja kihallgatni, kiknek vallomásától az ügy érdemére döntő befolyást vár, s kiknek kihallgatása nélkül kellő tájékozás s a szükséges ítéleti alapok hiányában a vitás kérdést el nem döntheti. Ámde azt, hogy mily ítéleti alapokra van szüksége az eljáró bírónak arra, hogy a vitás kérdést eldönthesse, csak maga az eljáró bíró ítélni meg. Ha az első- és másodbiróság egyetértőleg azt tartják, hogy a hivatkozott tanuk nélkül is kellőleg tájékozva, felvilágosítva vannak, hogy azok nélkül is a vitás kérdést jog és törvény szerint eldönthetik, mikép mondhatja ily esetben a legfőbb mint semmitő törvényszék: de igen is, nektek a tanuk kihallgatására is szükségtek van, hogy helyes ítéletet hozzassatok. — A legfőbb törvényszék csak mint felebbviteli harmadbiróság rendelheti el a mellőzött tanuk kihallgatását, midőn t. i. neki magának kell az ügy érdeméhez szólni, mit a tanuk kihallgatása nélkül nem tehetni vél, s csak oly esetben rendelheti el semmitő törvényszék minőségében a két alsó bíróságok által mellőzött tanuk kihallgatását az alsóbirósági határozatok megsemmisítése mellett, melyben a tanuk az alsóbiróságok által azért lettek mellőzve, mert a tanuk aggályosaknak vagy elvetendőknak találtattak, a semmitő törvényszék ellenben azt tartja, hogy a mellőzött tanuk sem aggályosak, sem elvetendők, mert ez már nem elv-, hanem formakérdés, melyet eldönteni a semmitő törvényszék kétségtelen illetőségéhez tartozik.

Mindezeket azért hoztam fel, hogy kimutassam, mennyire szükséges félreérthetlen világossággal meghatározni azon vonalt, mely a semmitő törvényszéket a harmadbiróságtól elválasztja, — nehogy oly alsóbirósági határozatok semmisíttessenek meg a felek tetemes kárára, melyek megsemmisítésére a törvényes alap hiányzik.

E cél elérésére sokan külön semmitő törvényszéket, illetőleg semmitő törvényszéki osztályt vélnek felállítandónak.

Én e nézetet nem osztom, mert ellenkezőnek vélem azon fent kifejtett alapelvvel, hogy a bírósági rendszer minél egyszerűbb, a bírói illetőség kérdése minél tisztább legyen; pedig alig volna az,

mert ha az ez iránt hozandó törvény még oly határozott és kimerítő volna, gyakran előfordulna, hogy úgy a felek, mint az alsó bíróságok kétségben, a felebbviteli harmadbíróság és a semmitő törvényszék pedig eltérő nézetben volnának arra nézve, vajjon a felebbezett ügy a felebbviteli harmadbíróság, vagy a semmitő törvényszék megbirálása alá kerüljön, mi az ügynek ide-oda hurczoltatását magán után vonná.

Még azon kérdést akarom felvetni, vajjon nem volna-e helyesebb oly felebbezési rendszert behozni, mely szerint a főtörvényszékek az egyedüli felebbviteli forumok volnának, a legfőbb törvényszék pedig csak a semmitő törvényszék hatáskörét gyakorolná.

Nem tagadom, hogy ez csábító eszme. Mennyivel egyszerűbb volna az egész eljárás, mennyivel rövidebb pereinknek jelen szívós élete? Valódi törvénykezési paradicsom volna ez a mostani labyrinthushoz képest. S ha már egy vagy fél század óta rendszeres codexeknek, jól szervezett bíróságoknak örvendenénk, azt mondanám: élvezzük mi is e paradicsom gyümölcseit.

De fájdalom! mi erről még nem is álmodhatunk. Ily gyökeres reform a mi viszonyaink közt, midőn törvény törvényt, rendszer rendszert rövid idő alatt annyiszor felvált, félre lök; midőn a bíró ma egy törvényt megtanul, hogy azt holnap a kamarába dobja, s ismét új törvényt tanuljon, vagy a régit, a már elfelejtettett ismét elővegye, úgy hogy végre a sok törvény közül jól egyet sem tud, s magát a törvények és rendszerek tömkelegében ki sem ismeri: oly természetlen ugrás volna, mint ha Oroszországban most egyszerre parlamentarizmus kormány hozatnék be.

Hagyjuk tehát e reformot utódainkra, kik nem oly törvénykezési zavarban fognak élni, mint mi; kik e miatt a felebbviteli harmadbíróságot még akkor is, ha törvényeinket s a bírósági rendszert a jogtudomány mai színvonalára emeljük, senminkép sem nélkülözhetjük, mert megnyughatunk ugyan oly igazságszolgáltatásban, mely két egybehangzó határozat ellenében további rendes felebbvitelnek helyt nem ad, miután két jól szervezett bíróságnak ily összhangzása a helyes jogszolgáltatásra nézve kellő garantiát nyújt: mindazonáltal oly esetben, midőn a főtörvényszék az első bíróság határozatát megváltoztatja, ezentúl is még jó darab ideig nagyon kívánatos lesz, hogy egy harmadbíróság a felett határozzon, vajjon az alsó bíróságok közül melyiknek van igaza?

Ezen általam javaslatba hozott legfőbb törvényszék egy külön osztálya a váltó- és kereskedelmi ügyek gyors elintézésével bizatnék meg, melyhez a főváros előkelő bankárai közül többen mint legfőbbtörvényszéki kereskedelmi ülnökök kinevezendők volnának, hogy a kereskedés és ipar érdekei itt is kellőleg képviselve legyenek, és hogy szakkérdésekben a legfőbb törvényszék törvénytudó biráinak a szükséges felvilágosítás megadattathassék.

Szentkirályi Móricz a megyei bíróságokról.

Fentebbi javaslatom lényegesen eltér attól, melyet Szentkirályi Móricz „Eszmetöredékek a vármegyék rendezéséről,“ valamint attól, melyet Tisza Kálmán „Parlamentari felelős kormány és megyei rendszer“ irt munkáikban a municipiumok törvénykezésére nézve tettek.

A szoros kapcsolat, mellyel mindhárom javaslat a bírósági szervezet kérdésével összefügg, s azon jelentőség, mellyel nevezett röpiratok, tekintve a hírneves szerzők befolyásos állását s viszonyukat az országgyűlés két nagy pártjához, bir, kötelességemmel teszi jelen értekezésemet érintett ellenjavaslatokra, de természetesen csak a mennyiben a törvénykezés kérdésére vonatkozik, kiterjeszteni, s igénytelen észrevételeimet azon tárgyilagossággal megtenni, melyet a különböző jogi kérdések megvitatásánál mindig szem előtt tartok, s mely — ugyhiszem — jelen soraimat is átlengeti.

Szentkirályi Móricz a megyékben következő bíróságokat kívánna felállítani :

a) Adóssági és kártételi követelésekben 60 frtig, azonkívül a cselédek és szolgák, ugy a napszámosok és munkaadók viszonyaiból eredő bérfizetési követelések és egyéb viszonyok, végre az átutazók és szállásadók között támadható viszályok feletti ítélelthozásra határozatlan összegig ; továbbá a hagyatéki előleges intézkedések megtételére, az árvák felőli gondoskodásra, legfeljebb három napi elzárást, vagy 5 frt pénzbizságot maga után vonó csekélyebb rendőri hihágásokbani ítélelthozatalra, sőt még a büntetteknel szükseges elővizsgálat megtételére is a k i s k ö z s é g e k e t hatalmazná fel, melyeknek ítéletci polgári ügyekben jogérvénnyel birnának, a meg nem elégedő fél ügyét csak birtokon kívül és rendes per útján

terjeszthetvén a járásbiróság elé. — Kis községeknek szerző azokat nevezi, melyekben a lakosok csekély száma és közviszonyaiknak egyszerűsége a népgyűlések tartását megengedi, melyekben a községbeli minden választó részt venne. Ezekre nem is bizna egyebet a legegyszerűbb közigazgatási eljárásokon kívül, melyek a törvényben egyenként elősorolandók volnának.

b) A nagy községeknek bíraskodási tehetségét kiterjeszteni 200 frtig és mindazon ügyekre határozatlan összegig, melyekben a kis községek hasonló hatósággal lennének felruházva; mintán pedig rendszerint vásári kiváltsággal is bírnak, a vásári bíróságot is; úgy nemkülönbén oly rendőrségi és személyi sértések eseteiben, melyek egy heti elzárásnál, vagy 12 frnyi bírságnál nagyobb büntetést nem igényelnek, a fenyítő hatóságot is reájok bizná

Nagy községeknek azokat nevezi, melyekben a lakosoknak nagy száma miatt népgyűlések tartása nem czélszerű. Ily községekben a népgyűlések helyett képviselő testületeket alapítana, azon lakosok által választandókat, kik az 1848. V. t. cz. szerint választói képességgel bírnak. Ily községekre már több teendőket ruházna „azon magasabb fokú fejlődésöknél fogva mind anyagi, mind szellemi tekintetben, mely képesíti őket egy tágabb körű közigazgatás költségeinek elviselésére, és saját körükben található alkalmas egyének általi kezelésére.“

c) A szabad községek, melyek alatt azokat érti, melyek az 1848. V. t. cz. szerint saját körükből egy vagy több országgyűlési képviselőt választanak, és melyekben szintén képviselőtestület volna alakítandó, a fentemlítettekén kívül mint első bíróságot teljes hatósággal ruházná fel minden tárgyilagos keresetekre nézve, melyek a keblükhöz tartozó egyének és érték ellen támasztatnak. A szabad község továbbá a vásári bíróságot gyakorolná, s oly rendőri kihágások és személyi sértések esetében ítélne, melyek legfeljebb 3 havi elzárást igényelnek. Büntetéseknél az előleges vizsgálatot a rendőri főbiztos hajtaná végre.

d) A főszolgabírói szék a járásához tartozó községeket illetőleg szintén első bíróságu megyei törvényszékül alakíttatnék mindazon perekre nézve, melyek azelőtt az uriszékek, szolgabírák és alispánok előtt indíttattak. Továbbá árvahtóság lenne, s oly rendőri kihágások és kisebb vétségek eseteiben ítélne, melyek 3 havi elzárásnál nagyobb büntetést nem igényelnek. A szolgabírói

szék is társasbiróság lenne, ítélet hozatalára az elnökön, ki a főszolgabíró, kivül legalább két közbíró jelenléte szükségeltetvén.

Minden szabad községben szintűgy, mint a szolgabírói szék nél telekbiróság volna különválva és állandó tagokból alakítandó. Végre

e) A megyei törvényszék fellebbviteli bíróság lenne a járásbiróságoktól és szabad községektől felebbezett perekre nézve; bűnvádi esetekben pedig mindazon vétségek felett ítélné, — melyek a községek és járásbiróságok hatóságát meghaladják.

A megyében tehát nem kevesebb, mint öt különálló bíróság volna egymás mellett külön compentiával.

Ezeken kívül fennmaradnának a Szentkirályi által nem érintett sz. kir. városok törvényszékei, a váltótörvényszékek, bányabíróságok, sőt még a kerületi táblák és részben mint első bíróság, az ítélő királyi tábla is, mely bíróságok oly perckben ítélnék, melyekről Sz. javaslatában gondoskodva nincs, melyek tehát vagy fenntartandók, vagy helyettük más kir. törvényszékek felállítandók volnának, melyekhez a kerületi táblák és a kir. tábla mint első bíróság jelenlegi illetősége alá tartozó polgári és bűnügyek utasítani, s melyeket a szóbeli eljárás igényeihez képest az egész országban igen nagy számmal felállítani kellene.

Mily complicált bírósági rendszer állana előttünk? Hajszalnyit sem különböznék ez a régítől, melytől pedig minden áron szabadulni akarunk. Ellenkeznék azon fölvel, melyre a bírósági szervezetet fektetni kívánnám, hogy t. i. ezen szervezet minél egyszerűbb legyen, nehogy az illetőség kétes volta miatt az ügyek a felek tetemes kárára ide oda hurezoltassanak. És elbirná-e az állam annyi és annyiféle bíróságok fenntartását, azon állam, mely a milliárdnyi adósságok, az elviselhetlen adók terhe alatt majdnem összeroskad? És hasznára válna-e a bíróságok ily tetemes szaporítása? Jobb igazságszolgáltatást nyernének-e vele? Én az ellenkezőről vagyok meggyőződve. Az eddig is fennállott rendezett tanácsok az igazságszolgáltatásnak oly ijesztő alakot adtak, hogy azokat törvénykezés tekintetében a helyett, hogy ily mértékben szaporítanók, inkább eltörölni siessünk.

Mikép vélekedem a rendezett tanácsokról, alkalmam lesz még bővebben nyilatkozni ott, hol a választásokról fogok szólni. Itt csak a Szentkirályi Móricz által javaslatba hozott megyei bíróságok

hatásköréről kívánok még néhány észrevételt tenni.

Azt mondja Sz. a 40. lapon, hogy a kis községekre nem bizna egyebet a legegyszerűbb közigazgatási eljárásokon kívül, melyek a törvényben egyenként elősorolandók volnának.

Helyes! Ezzel én is tökéletesen egyetérték. A legkisebb község lakosaiban is van annyi értelem, hogy saját községi ügyeiket, a mennyiben azok csak a közigazgatásra — adminisztrációra — vonatkoznak, a megye ellenörködése alatt elintézhetik.

De ezen elv kivételében Sz. sokkal tovább megy, midőn a 43 és 73. lapon a kis községekre a fentelősorolt fontos törvénykezési teendőket is bizandóknak véli.

Már a 60 frtnyi érték is tetemes, melynek erejéig ezen községek világos adóssági és kártérítési követelésekben itél-nének; de bizonyos ügyekben határozatlan összegig határozhatni, sőt még büntügyi elővizsgálásokat is eszközölni, oly nevezetes competentia, melyre én a kis községeket, szakképzett egyének teljes hiánya miatt, képeseknek sehogy sem tarthatom.

Mily fontos bűntügyekben az elővizsgálat? Ettől függ többnyire a bűnper sikere. Az elővizsgálat hiányát pótolni, a hibákat helyreigazítani utólag sokszor nem is lehet. Ügyetlen elővizsgáló bíró a bűntettesnek legjobb védője. Tegyük fel egy gyilkossági esetet, hol a tett körülményeinek azonnali kinyomozása erélyes fellépést, éles elmét, beható tanulmányt, jártasságot igényel, mely tulajdonokat csak szakképes, tapasztalt jogtudóban feltalálhatni, de nem a kis községek által legfeljebb természetes ésszel bíró saját lakosai közül választott tisztviselőben, ki ily esetben sok mozzanatot, melyek az igazság kiderítésére a legnagyobb fontossággal bírnak, észre sem fogna venni.

Mondja továbbá Sz. a 40. lapon a nagy községekről, hogy azokra „már több teendőt lehetne ruházni azon magasabb fokú fejlődésöknél fogva, mind anyagi, mind szellemi tekintetben, mely képesíti őket egy tágabb körű közigazgatás költségeinek elviselésére, és saját körükben található alkalmas egyének általi kezelésére.“

Ezen kedvező ítéletet a mindennapi tapasztalás, melyet

a rendezett tanácsok és kisebb sz. kir. városok törvénykezési eljárása nyújt, mint ez a szaklapok gyakori közléseiből is kiderül, valóban nem igazolja.

Ugyanezt mondhatni a szabad községekről is, melyek Sz. szerint ugyanazon hatáskörrel volnának felruházandók, mellyel eddig a rendezett tanácsal ellátott községek bírtak.

De a járásbírói szék szervezése ellen is több kifogásom van. Első az, hogy a főszolgabíró lévén ezen szék elnöke, ekképen a törvénykezés a közigazgatástól elválasztva nem volna. Hogy ezen elválasztás napjainkban mulhatlan szükséges, ez iránt a szakértők közt alig van már nézetkülömbőség. Hol a közigazgatás a törvénykezéssel össze van kötve, ott utóbbi mindig mostoha testvére az előbbinek. Oly tisztviselő, kinek a közigazgatás főgondját képezi, nem lehet erélyes, körültekintő törvényszéki elnök, nem lehet jó bíró, mert a bíráskodás nála csak mellékfoglalkozás. És ily fél, vagy egyharmad elnököt kapna azon törvényszék, melyet Sz. az első folyamodású társas bíróság fontos hatáskörével polgári és te-lekkönyvi ügyekben felruházna?

Kifogás alá veszem továbbá magát ezen competentíát, melyre egy hármass collegiumot részben gyöngének talállok, sok ügy fontossága ötös senatust igényelvén.

És mit szóljak azon javaslatához, mely szerint a megyei törvényszék büntügyekben első, polgáriakban pedig másodbíróság volna? Azon anomaliát, hogy a királyi tábla másod- és első bíróság legyen, meg akarjuk szüntetni, és a megyei törvényszékeknek azt fentartsuk? Tehát a szolgabírói székek és szabad községek előtt folyó ügyekben ismét négy instantiánk legyen, midőn más államok már fontolóra veszik azon kérdést, nem volna-e előnyös csak két instantiát és egy semmisítő törvényszéket felállítani? És habár több főtörvényszéknek felállítását mulhatlan szükségesnek tartom, de száz és egy néhány főtörvényszéket még is csak sokalnék. Ezek a főtörvényszékek azon rendeltetésének, hogy az első bíróságoknak szétágazó eljárásait a kellő kerékvágásba hozzák, s az igazságszolgáltatást egyöntetűvé tegyék, nem hogy megfélemlhetnénk, sőt a felső bíróságoknak odairányzott törekvéseit még nehezítenék is.

Én tehát a másodbíróságoknak ily mértékbeni szaporítását, eltekintve attól, hogy az szükségesnek egyáltalában nem mutat-

kozik, az igazságszolgáltatásra nézve egyenesen károsnak tartom.

Végre még azon kifogásom van Szentkirályi javaslata ellen, hogy az egyes bíróságokat egészen mellőzi, melyek pedig a hozzájuk utasított kevésbé fontos ügyekben az eljárás egyszerűsége, gyorsaság tekintetében és a miatt, hogy kevesebb költséggel nagyobb számmal felállíthatók, a társas bíróságok felett elsőbbséggel bírnak.

Tisza Kálmán a megyei bíróságokról.

Tisza K. idevágó javaslatát munkájának 33. 62. 73. 74. és 86. lapjain csak főbb vonásokkal vázolja.

Ő a szab. királyi városokkal egyenjogusítaná azon községeket, melyek „népességük, értelmiségük és anyagi helyzetük által a teljes önkormányzatra képesítve vannak, a megyéktől elvált, azoktól teljesen független, velük egy rangu törvényhatóságokat képezvén, a központi kormánnyal egyenes összeköttetésben állának.”

A megyét képeznék a többi községek a hozzájuk csatolt pusztákkal, „még pedig mind azon községek, melyek népességük, értelmiségük és anyagi helyzetüknél fogva rendezett tanácsok alkotására képesítvők, mint ilyenek, a megyei tisztviselők hatásköre alól kivétetvén, közvetlenül a megyei testület alatt állának, míg azok, melyek a fentebbi kellekkel nem bírnak, mind közigazgatás, mind felügyelet tekintetében a megyei tisztviselők alá rendelvék.” (73. 74. l.)

A bírói illetőség kérdésében T. így vélekedik: „a megyei választott tisztviselők ítéljenek rendőri, egyenes adóssági, szóbeli, szóval minden rendes, alaki eljárást nem igénylő perekben, ítélhessenek ezen kívül a felek kölcsönös belenyugvása folytán bármiféle kérdésekben, ruháztassanak fel olyforma bírói hatósággal, minő az angol békebiráké, eljárván hol egyenként, hol többben együtt a törvény által meghatározandó módon, de a felelbbvitel legyen megengedve mindenkor.”

„A rendszeresen folytatandó peres ügyek pedig állandó törvényszékek által tárgyalassanak.” (33. l.)

A felelbbzés a megyei tisztviselőktől „vagy a szervezendő tiszti székre, vagy a rendes törvényszékekhez intézendő; azon

ügyek, hol mint választott bírák ítélnék, ha csak a felek a felebbezésre nézve is másban nem egyeztek meg, minden esetre rendes törvény útjára lévén felebbezés esetében viendők.“ (86. l.)

Im, ezekből látjuk, hogy Tisza javaslata Szentkirályiétól lényeg tekintetében nem sokat különbözik, csak hogy utóbbi formaszzerű törvényjavaslatot készített, míg amaz csak elveket állított fel.

Tisza is szaporitaná a rendezett tanácsal bíró városokat; szerinte is a megyei törvényszék első és másodbírószág volna. Ezekre nézve tehát a fentmondottakra hivatkozom.

De két pontra nézve különbözik Tisza javaslata Szentkirályiétól.

Első ugyanis az egyes bírósági, illetőleg békebírói intézmény, melyet Sz. munkájában nélkülözünk, s melyet én is javaslatba hoztam, csak hogy én nem az angol, hanem a francia békebírákra gondoltam, kik csupán bírói hatáskörrel felruházvák, míg az angol békebírák egyszersmind rendőri teendőket végeznek; — a második pedig azon jog, a megyei tisztviselőket a felek tetszése szerint bárminemű ügyek elintézésével megbízhatni, míg Sz. minden bíróság hatáskörét törvény által határozná meg.

Én a perlekodó feleknek ily korlátlan szabadságot nem adnék, s a mellett nyilatkozom, hogy a bírói illetőség törvény által meghatározandó, melyen a felek magokat tul ne tessék.

Az illetőséget ugyanis a bíróság qualificatiójához kell alkalmazni. Csak csekélyebb ügyeket lehet az egyes bíróra bizni, kiből annyi biztosíték a helyes igazságszolgáltatásra nézve nincs, mint a társasbírószágban, melyhez ez okból a fontosabb ügyek utasítottatnak. Ha a feleknek megengedjük, hogy oly ügyet, mely törvény szerint a megyei törvényszékhez tartozik, az egyes bíró elébe terjeszthessenek nem egyesség létrehozatala, mint a békebírói intézménynél történik, hanem ítélethezatal végett, akkor paralyssaljuk a törvényhozásnak azon bölcs intézkedését, mely szerint minden ügyet az igazságszolgáltatás érdekében az arra alkalmas és képes bíróhoz utasított.

Azonkívül megtörténhetnék, hogy némely tisztviselő, kiből a közbizodalom öszpontosul, perekkel túlterhelhetnének, míg másoknak még a kellő foglalkozás is hiányoznék, mi által ismét a

törvényhozásnak azon, csak a felek érdekében tett intézkedése paralyáltatnék, mely szerint minden bíróságnak akkora terület adatott, hogy a bíró tulterhelve ne legyen, hogy a felek hozzá könnyen juthassanak, s így gyors és olcsó igazságszolgáltatásban részesüljenek.

IV.

Választás vagy kinevezés ?

Nézzük már most, mily rendszer szerint legyenek az általam fent javaslatba hozott bíróságok alakítandók ?

A járás- illetőleg békebirákra nézve a választási rendszer volna alkalmazandó, részint azért, mert a bozzájok utasított polgári és fenytő ügyek kevésbé fontosak, részint azért, mert az egység létrehozatalánál a perlekedő felek kibékítésénél, mi a békebirák rendeltetése, főtényező a bizalom, mely nélkül a köteles egységi kísérlet pusztá formalitássá fajulna, mi által a járásbírónak teendői csak szaporodnának, a nélkül, hogy a keletkező félben lévő pereknek eleje vétetnék. Hogy pedig a perlekedő közönségnek több bizalma van oly bíróhoz, kit közvetlenül vagy közvetve maga megválaszt, mint a kormány által, megkérdoztetése nélkül kinevezett bíróhoz, ez a dolog természetében fekszik.

Ezen bizalomrai tekintetnél fogva a járásonként közvetlenül eszközözendő, és bizonyos időben megújuló választást ajánlanám a járás- illetőleg békebiráknál alkalmazni, úgy hogy a választóknak alkalmuk legyen időről időre kijelenthetni, vajjon bírja-e még az általok megválasztott tisztviselő bizalmukat vagy sem ?

De ezen időtartamot legalább hat évre terjeszteném ki azon okból, hogy a törvénykezés folyama a bírói személyzet gyakoribb változtatása által meg ne akasztassék.

A bírói kellékek biztosítása végett pedig a kijelölést egy 10 - 15 tagból álló választmányra biznám, melynek elnöke megyékben a főispán és városokban a polgármester volna.

E választáson kívül más befolyást a járás- illetőleg békebirákra a municipiumoknak nem adnék. Nem ezektől, hanem az államtól nyernének fizetést, nem a municipiumok, hanem az állam nevében a kormány rendelkeznék velők a bírói függetlenség határai közt, s általában viszonyuk a felső bíróságok és az igazságtgyérhez ugyanaz volna, mi a többi bíróságoké.

Ez utóbbiakat azonban a kinevezési rendszer szerint alakíta-

nám. A miniszter nevezze ki a bírákat a szakképzettséget és becsületes jellemet igazoló bizonyítványok és a bíróságok felterjesztései alapján; ő adja nekik a szükséges utasításokat; ő rendelkezessék velök; ő vonhassa őket feleletre, ha a törvénynek vagy az annak végrehajtása körül kiadott rendeleteknek meg nem felelnek: mind ezt természetesen felelősség és azon fölvel szemmel tartása mellett, hogy a bíró a törvény útján kívül elmozdíthatatlan.

A kezelési személyzet alárendeltebb tagjainak kinevezését magokra a bíróságokra lehetne, tekintélyöknek emelése kedvéért bizni.

A kereskedelmi ülnökökre nézve az eddigi gyakorlatot lehet ne fenntartani, mely szerint azok a kereskedelmi testületek által megválasztatnak. A fő- és legfőbb törvényszéknél alkalmazandó kereskedelmi ülnököket azonban a kereskedelmi kamarák felterjesztése alapján a miniszter ellenjegyzése mellett Ő Felsege által; végre a közjegyzőket a bíróságok javaslatai alapján a miniszter által vélném kinevezendőknek.

A választási rendszer hátrányai.

1. A rendezett tanácsok tekintetében.

Mielőtt magokat a választásokat éles bonczkés alá venném, utalnom kell mindenekelőtt a kisebb szab. kir. városok és rendezett tanácsok által kezelt igazságszolgáltatásra.

Ha ugyan is a választási rendszer fenntartatnék, továbbra is fennmaradnának érintett városok törvényszékei s velök és általok mind azon hátrányok, melyeket egy complicáltabb bírósági rendszer, és egy rosszul kezelt jogszolgáltatás magok után vonnak, s melyekről a mindennapi tapasztalás oly szomorú képet mutat fel.

Ha érintett városok, melyekben az értelmiség oly gyéren van képviselve, s melyek kivált kellőleg kiképzett szakferfiak hiányában szenvednek, továbbá is azon joggal ruháztatnak fel, hogy bíróságait önmagok választás útján szervezzék, — pedig ha a megyéknek ezen joga fennhagyatik, csak nem lehet attól érintett városokat megfosztani, s ekkép municipium és municipium közt különbséget tenni, illetőleg némelyeknek közülök a jogszolgáltatásra külön privilegiumot adni: akkor ne álmodjunk törvénykezési viszonyaink javulásáról, akkor ne is codificáljunk, hanem hagy-

junk meg mindent úgy, mint eddig volt, mert bármily jó törvényeket hozunk is, azokat felfogni, s a törvényhozás szellemében foganatosítani érintett bíróságok képséck nem lesznek, s a felső bíróságoknak a folytonos megsemmisítések, utbaigazítások és megváltoztatásokkal czentul is csak annyi bajok lesz, mint eddig volt.

2. Szakképzettség tekintetében.

De én a választási rendszer ellen nem csak érintett városok tekintetében, hanem általában a többi municipiumok bíróságaira nézve is fontos okokból szállok sikra, melyeket e helyütt a lehető legkimerítőbben kifejtteni megkísértek.

Nem szükséges a választás körüli eljárást hosszasabban leírni oly országban, mely századok óta a választás jogát gyakorolja. Néhány vonással azonban még is szükséges azt esetelni azért, hogy ezen rendszer hátrányai annál inkább szembetűnjenek.

Látszólag minden a legnagyobb rendben, s az illető törvények betűszerinti megtartása mellett történik.

A kijelölő bizottmányba a választók bizalmát bíró értelmes férfiak választatnak, a hivatalt elnyerni kívánók utasítatnak, hogy a szükséges bizonyítványokkal ellátott kérvényeiket a kijelölő bizottmány elnökénél adják be, s a hivatal kellekeiül szakképzettség és becsületes jellem állittatnak fel.

Ila a kijelölő bizottmányok a beérkezett kérvények szigorú átvizsgálása után a pályázók közül azokat jelölnék ki, kik ama kellekekkel bírnak, s ezek közül történnék a választás, akkor az eredmény kétségkívül kielégítőbb volna, mint a tapasztalás szerint lenni szokott, noha az alábbi okokból még ekkor sem tartoznék a választási rendszer pártolói közé.

De vajjon a kijelölő bizottmányban fekszik e a választás sulypontja? Vajjon annak eljárása megfelel e a törvény szellemének? Korántsem!

A választást jóval megelőző választói konferenciák döntenek a választás felett. Itt történik a valóságos kijelölés, és vajjon folyamodványok, bizonyítványok alapján, ezeknek lelkiismeretes megbíralása után? Legkevésbé! A pályázók még ismerve, folyamodásaik még beadva sincsenek, am azoknak egymással összehasonlításáról tehát szó sem lehet. A főkortesck összeállítanak egy listát, azt a választói gyűlésekben

keresztül viszik, s mire a kijelölő bizottmány összeül a véghöl, hogy a beérkezett folyamodványok alapján határozzon, a választói gyűlések folytán már oly compact közvélemény alakult a megválasztandó tisztviselőkre nézve, hogy a kijelölő bizottmánynak azt figyelembe nem vennie nem lehet. Ez szépen félre teszi tehát a beérkezett kérvényeket, melyeknek szigorú átvizsgálására magának időt sem vesz, mert összetűlése s a választás közt alig van néhány nap, s felveszi a candidatióba azon neveket, melyeket a fentebbi módon mesterségesen csinált közvélemény kijelöl.

Nem ok nélkül éltem e szóval „mesterségesen.“ Hiszen tudjuk, mily tényezők szerepelnek a legtöbb választásoknál rugókul.

E tényezők a rokon- és ellenszenv, szeretet és gyűlölet, barátság és ellenségeskedés, s z ó v a l a s z e n v e d é l y e k.

Barátságból édig magasztaljuk az arra érdemtelent is, míg viszont ellenszenv vagy gyűlöletből nem átaljuk a legkitünőbb egyént is rágalmazni, sárral dobálni, hogy népszerűtlentítsük s a választásnál megbuktassuk.

Pedig mily könnyen érhető el ezen aljas czél! A rágalom olyan, mint a lassan, de biztosan ható mérég; néhány csepp elég-séges a lassu halál előidézésére, miként a látszólag véletlenül, s az ártatlanság színe alatt, de ördögi szándékkal itt ott ejtett, s szájról szájról terjedő néhány rágalmas szó erkölcsi halált okoz.

És ily tényezőkre bizzuk első folyamodásu bíróságaink megalkítását, melyek legfontosabb érdekeink felett határozni hivatva vannak?

De tán kielégítőbb lesz a választás eredménye, ha azt nem magokra a választókra, hanem a képviselő testtletekre, illetőleg megyei bizottmányokra bizzuk?

Láttuk, mikép ment véghez az utolsó tisztujítás a megyékben, s mondhatom, hogy nincs okunk az eredményben gyönyörködni. Pedig a miniszteriumnak az országgyűlés által jóváhagyott ama rendelkezése folytán, hogy a kijelölést a főispánok tegyék meg, jogosult volt azon várakozás, hogy a főispánok, a kormány képviselői, bizonyára csak oly egyéneket fognak a tisztí állomásokra kijelölni, kik a kormány nézete szerint kifogástalan jellemen kívül a szükséges szakismeretekkel is bírnak: úgy hogy sokan, kik különben ellenesei a választási rendszernek, s kik azon nézetben voltak, hogy a bíróságok a leendő szervezésig in statu quo ha-

gyassanak, érintett rendelkezés folytán a municipalis bíróságoknak tisztujtás utjání átalakításában némiképp meg is nyugodtak.

De miképp ment ezen intézkedés foganatba? A főispánok nem magok, nem önállóan, legjobb tudomásuk és meggyőződésük szerint, s nem a beérkezett folyamodványok érett megfontolása után tették a kijelölést, hanem az e végből összehívott bizottmányi tagok nagyobb részének megállapodásához képest, tehát nagy számu gyülekezetben lettek a betöltendő állomásokra kijelölve azok, kiket ezen gyülekezet kijelöletni kívánt. S így miután érintett bizottmányi tagok ugy számra, mint befolyásra nézve, magokat a bizottmányokat személyesíték, sajátkép a bizottmányok, nem pedig a főispánok tették a kijelölést, azon bizottmányok, melyek magát a választást is véghez vitték. Kijelölés és választás egy személyben összpontosítva! Mily anomalia ez? Mit mondanánk azon miniszterről, ki három egyént önmagának kijelölne a végből, hogy közülök egyet kinevezzen? Ez nem kijelölés, hanem annak parodiája volna.

És miképp történt a bizottmányi tagoknak fentérintett megállapodása? Egy, két, számos tagból álló gytlésben lett körülbelül 100 állomásra ugyanannyi egyén kijelölve, vagy is inkább már előre is megválasztva. Hogy ily rövid idő alatt, s ily sommás eljárás mellett a beérkezett, s több százra menő folyamodványok át nem vizsgálathattak, a pályázók képesség tekintetében egymással össze nem hasonlíthatattak, azt kiki természetesnek fogja találni.

Pedig voltak ám a pályázók közt a törvénykezésben jártas, talpig becsületes, minden tekinteten kitünő egyének is, kik éle tőket s vagyonuk nagy részét a törvénykezési pályára áldozva, az elmúlt évtizedeken át ugy felülről, mint alulról nyert elismerés mellett szakadatlanul működtek; kik a nagy fáradsággal áttanult különböző régibb s újabb törvények gyakorlatából bonyolódott törvénykezési viszonyaink közt valóban kincsekkel felérő gazdag ismereteket és tapasztalásokat merítettek. És ezeknek hátrálniok, és a nemes küzdőtért nagy részben oly egyéneknek kellett átengedniök, kiknek megválasztatását csak előkelő állás, politikai jelentőség, régibb időkből származó befolyás, összeköttetés, rokon-, sógor- és barátság eszközölték. Utóbbi tekintetben nekem különösen két megye tűnt fel, melyekben ismeretes birtokos családok tagjai

feltűzatonként lettek tisztviselőkül megválasztva. A megválasztottak mind derék, talpig becsületes, értelmes emberek, jó hazafiak, kitűnő politikusok, tudományos férfiak lehetnek, de jelen viszonyaink közt birói állomásra azon egyszerű okból nem alkalmasok, mert az utolsó két évtized alatt a birói hivataloktól politikai hitöknél fogva távol maradván, a jogtudományok újabb kori fejlődésével lépést nem tartottak.

Pedig nem állunk ám ott, hol 1848 előtt voltunk. Sok történt azóta, mi viszonyainkat gyökeresen felforgatta. Hazai törvényeink eltörlése mellett behozattak az osztrák törvények. Bárnikép gondolkozunk ezekről, azt elfogulatlan ember nem tagadhatja, hogy csak az osztrák törvények törvénykezésünk minden ágaiba rendszert hoztak, hogy azoknak hatályban volta alatt sokat tanultunk, kiknek t. i. tanulni akaratauk és alkalmuk volt, s hogy általában jogtudományunk ezen idő alatt nagy haladást tett. 1861-ik évben ismét helyreállították a magyar törvények, de nem pure et simpliciter, mi teljes lehetetlenség volt, hanem az osztrák törvények egy részének megtartása, illetőleg átvétele s hazai törvényeinkkel összeforrasztása mellett. Mily bonyolódottá vált ez által a törvénykezés gyakorlata? Ily viszonyok közt csak az tűltheti be kellően birói állását, ki mind a hazai, mind az osztrák törvényeket, mind ezeknek egybeillesztés tekintetéből szükségessé vált módosítását elméletileg és gyakorlatilag áttanulta, ismeri és érti.

És különös, mindamelllett, hogy ezen ismeretek a birói állomás főkellékét képezik, egyesek kivételével nem azok választattak meg, kik ezen kellékekkel bírnak, kik t. i. az elmúlt évtizedek alatt a törvénykezés folytonos gyakorlatában voltak, hanem azok, kik ezen kellékekkel nem bírnak, s a mi fűdolog, épen azért, mert vele nem bírnak, nem bírhatnak, mivel a provisoriumban nem szolgáltak.

Ime, ez azon érdem, mely a választásoknál leginkább figyelembe vétetett; ez azon bűn, mely miatt sok kitűnő szakképzett egyén mellőztetett. De valóban érdem volna e amaz, s bűn imez? Szólhat-e érdemről az, ki a provisorium alatt birói hivatalt azért nem vállalt, mert arra magát egyáltalában hivatva nem érezte; vagy vagyonos ember lévén, arra nem is szorult? És bűnül róhatni-e fel valakinck, ha azért, mert kezdettől fogva magát a birói pályára szánta, arra különös kedvet, hivatást érez, életének s va-

gyonának egy részét áldozatul hozta; ha azért, hogy családját a nyomor és inségtől megóvja, a provisoriumban birói hivatalt vállalt? Ártott-e hazájának, vétkezett-e ez ellen az által, hogy a hatalom által alkotmányellenesen behozott törvények szerint igazságot szolgáltatott? vagy tán hasznosabb lett volna az országra, a perlekedő felekre nézve, ha az igazságszolgáltatást érintett időben kizárólag a nemzet nyelvét, jellemét és szokásait nem ismerő idegenek kezelték volna?

Az idegen törvények behozatala, általában az egész rendszer nagy szerencsétlenség volt hazánkra nézve, de ennek okozója maga a hatalom volt, csak az lehet felelős az ezen rendszer által okozott károkért. A hatalom intézkedései előtt azonban mindnyájunknak egyaránt kelle maghajolnunk. Fizettünk adót, állítottunk ujonezokat, respectáltuk a csend-, rend- és finanszöröket, noha mindezek törvényeinkbe ütköztek.

És vajjon az ügyvéd nem ép oly szorgalmatos napszámosa volt-e az osztrák törvénykezésnek, mint a bíró? Nem esett-e szintegy miniszteri kinevezés alá? Nem az osztrák törvények szerint kért-e jogszolgáltatást? A bíró csak megadta azt, mit az ügyvéd kért, mindkettő a hatalom által adott alapon, melylyel szemben ellenkezést a hatalom nem tűrt.

Vagy tán az tenne különbséget a bíró és ügyvéd közt, hogy amaz a törvénytelen kormánytól fizetést huzott? De hát az ügyvéd, ki az osztrák törvények segítségével meggazdagodott, nem kapott-e az osztrák törvények szolgálatáért százszor nagyobb jutalmat, mint a bíró, ki csekély fizetésével alig volt képes családját fenn tartani?

Ha van köztük különbség, ez csak az eredmények contrastjában mutatkozik, mert míg amaz érintett szolgálatok díjául a gazdagság kényelmes párnáin a jó hazafi birnevével dicsekszik: emez hasonló szolgálatokért áruló nevével megbélyegezve, családjával saját hazájában földönfutóvá tétetik. Büntetés itt, és jutalom ott, mindkettő érdemtelenül egy és ugyanazon tettért!

Ha az állomások betöltésénél oly egyének mellőztetnek, kik előbbi hivataloskodásuk idejében hazánk, nemzetünk, alkotmányunk ellen ellenséges indulatot tanusítottak, ezt értem és természetesen találok: de becsületes magyar embert, ki hivatásának mindig kellően megfelelt, ki a betöltendő állomásra teljesen alkal-

matos, csak azért kihagyni, mert a provisorium alatt szolgált, ez nagy elfoglaltság, méltatlanság, de eszélytelenség is, mert mi valóban nem annyi birói kapacitásokkal bővelkedünk, hogy csak egyetlen egy szakképzett egyént is mellőzni okunk volna, ha csak alkalmaztatása ellen más kifogás fenn nem forog.

És nem fogja-e a fiatal nemzedéket a birói pályától visszariasztani azon tapasztalás, hogy a tisztviselők oly könnyen dobatnak ki, csak sok évi tanulmány és munka után elnyerhetett hivatalaikból, s fosztatnak meg kenyerüktől, daczára annak, hogy kötelességeiket mindenkor hiven teljesítették? Nekünk pedig a szakképzettséget oktalan eljárással fogyasztanunk nem szabad, nekünk azt minden módon szaporítanunk kell, mit csak az által fogunk elérni, ha a törvénykezési pályára készülőknek biztosítékot adunk az iránt, hogy sok évi tanulmányaiknak s munkásságuknak állandó alkalmazásban, kilátásba tett előléptetésben s illő fizetésben lelik fel megérdemelt gyümölcseit.

Ezekre nézve biztosítékot a választási rendszer már annál fogva sem nyújthat, mert a bizonyos időben megújuló választások mindig a változó politika befolyása alatt állanak, mi a municipiumoknak, mint főkép politikai hatóságoknak természetében fekszik. De erről bővebben alantabb.

3. Politikai tekintetnél fogva.

A politikai tekintet is egyik hathatós érv, mely a választási rendszer hátrányait az igazságszolgáltatásra nézve kimutatja.

Ma a Deák-párt bírhat valamely municipiumban többséggel, melyet azonban három év múlva a bal-, és ismét három év múlva a szélső baloldal felválthat. Minden párt saját híveivel tölti be a hivatalokat, hogy befolyását biztosítsa, öregbítse, s nehogy az ellenpárthoz tartozó tisztviselők a megye politikáját paralysálhassák.

Lehet a hivatalban volt, de a bukott párthoz tartozó tisztviselő még oly jeles, a párttal együtt buknia kell neki is, s helyét egy, a felszínre került párt emberének átengednie, habár ez tehetőségek tekintetében amannál sokkal alantabb áll is.

Igy volt ez eddig, így lesz ez ezután is, ha a választási rendszert fenntartjuk, melynek a tisztviselők gyakori változása természetes, semmi által meg nem akadályoztatható következményét képezi.

Ezt pedig nagy calamitásnak tartom.

Értem én azt, ha a jobb oldalhoz tartozó miniszter s az alatta álló legfőbb tisztviselők, kik a miniszter elveit vallják, s ennek akadályoztatása esetében helyetteseikül tekintendők, a jobboldali párt bukásával visszalépnek, mert ebben fekszik a parlamenti kormány lényege. De hogy a pártok sorsát a legalsóbb tisztviselőknek is osztania kelljen, ez olyasmi, mit nem értek, és mihez hasonlót egy civilisált államban sem találunk.

Hány forradalmakon, politikai változásokon ment keresztül Francia-, Angol-, Olaszország? A bírói testületet mindenütt és mindenkor még a forradalom árja is érintetlenül hagyta.

És ez valóban követésre méltó példa. A bírónak a politikához semmi köze. Az ő hivatása, a létező alapon jogot és igazságot szolgáltatni. Ha a hivatásának kellően megfelel, ne dobjuk ki a hivatalból mint egy haszonvehetetlen butort, mert a mellett, hogy a tett szolgálatok iránt igazságtalanok, hálátlanok vagyunk, saját érdekünk ellen cselekszünk, a mennyiben magunkat azon nyereségtől, mely alkalmazható tisztviselők munkásságából az igazságszolgáltatásra háramlík, megfosztjuk, és a szakképzettségnek folytonos munkálkodás általi fejlődését saját kárunkra megakadályoztatjuk.

4. A bírói személyzet gyakori változásánál fogva.

Ha továbbá az igazságszolgáltatás céljait kockáztatni nem akarjuk, nem szabad a bíróságok folytonos működését a személyzet gyakori változtatásával megakasztanunk, zavarnunk.

Törvénykezésünk jelen nyomoruságát nagy részben annak tulajdoníthatni, hogy a rendszereken kívül a személyzet is ismételve felforgattatott.

Ily gyakoribb változtatása a személyzetnek már annál fogva is káros, mert valóságos törvénytelen szünetet von maga után.

Pedig a híres juristitumoknak ideje már rég lejárt.

A választások előtt, alatt és után a törvénykezési gép megakad. A választások előtt és alatt a tisztviselő sorsa bizonytalan; egy részről aggódik, hogy kimarad, más részről abban fáradsággal estig, hogy újbóli megválasztását biztosítsa. Ha ennél fogva

va hivatalos teendőire még nem is gondol, ezt valóban rossz néven senki sem veheti. A választások után pedig mennyi időt igényel a hivatalok átadása, az ügydarabok tanulmányozása, és sokaknál a kellő jártasság megszerzése?

Avagy illusztráljam ezt példával? 1866-ik év első felében a pesti kir. e. b. váltótörvényszéknél a beadmányok száma 37,660 ra, az idei első félévben pedig 28,620-ra ment. Az idei minus t e h á t 9040 d a r a b. Midőn ezen nevezetes apadás egy társas körben szóba hozatott, mondá egy helybeli nagykereskedő: „Uraim ne csodálkozzanak ezen, otthom rakáson hevernek a lejárt váltók, de mit érek el vele, ha beperlem, a váltótörvényszék megteszi ugyan, mit saját erejéből tehet, de künn a megyékben most — t. i. a választások idejében — semmi sem történik.“

Ily szünetek 1848 előtt sem voltak örvendetes jelenség, de az akkori kereskedés és ipar esekély volta — a pesti váltótörvényszéki ügydarabok száma a legerősebb esztendőben csak 16,000 dbra rugott — azzal még úgy a hogy megfért. Ámde a jelen korszak, midőn a hazai forgalom hőmérője, a pesti váltótörvényszék évenként 75—80,000 ügydarabot mutat fel, ily gyakrabban ismétlődő, s tekintve a választásoknak országszerte való megejtését, több hónapokra terjedő törvényszünetet nem tűr. Ez váltóinkat hosszabb időre köztörvényi kötelezvényekké, váltótörvényszékeinket köztörvényi bíróságokká súlyoszi, váltótörvényeink hatását paralysálja, a hitel megszilárdítását, s az utolsó évtizedekben emelkedett kereskedésünk és iparunk további fejlődését lehetleníti.

Mindaddig, míg ezen törvénykezési calamitást meg nem szüntetjük, ne is álmodjunk arról, hogy a külföld, melynek tőkét pénzszegény hazánk nem nélkülözheti, bizalommal fogna felénk fordulni.

5. *Particularismus tekintetében.*

A választási rendszernek egy további hátránya az, hogy az egyes municipiumok, melyek köztudomás szerint nem odaváló lakosok megválasztásától idegenkednek, különösen a kisebb városok, még ha a szakképzett egyénekre különös tekintettel lenni akarnának is, a törvénykezés ezen igényének gyakran eleget nem tehetnek azon egyszerű okból, mert több állomásra alkalmas egyén a municipium kis területében nem is található.

Míg tehát ez okból számos hatóságnál arra nem alkalmas egyén nyer birói állomást, addig a tudományos, szakképzett egyé-
nekkel bővelkedő nagyobb városokban sokaknak hivatal nem is
jut, melyben tudományukat, szerzett tapasztalásaikat az ország
javára hasznosíthatnák.

Mily anomalia, mily félreismerése ez saját érdekeinknek?
Szeles e hazában mindnyájan egy ország fiai vagyunk. Miért ne
alkalmazzuk a pesti származásu jeles criminalistát vagy telekbirót
Marmaros-Szigeten vagy Beregszászon, ha itt ily szakférfiakban
netán hiány volna? Elfogult particularismusba esünk, ha nem
tesszük, melynek árát csak minnagunk fizetjük meg.

Ámde ez csak elméleti igazság, mely gyakorlatilag mindad-
dig érvényhez nem juthat, míg a particularismus bilin-
cseitől nem könnyen szabaduló municipiumok
törvénykezési joggal bírnak.

6. A birói függetlenség tekintetében.

A választási rendszer hátrányainak elősorolását még koránt
sem fejeztem be.

Ime, itt van a birói függetlenség tekintete.

Hogy a birónak úgy felfelé, mint lefelé függetlennek kell
lennie, s hogy a függetlenség abban áll, hogy a biró mindenkor
csak saját meggyőződését követi, ez iránt nincs nézetkülömbőség;
de igen is van arra nézve, hogy mi biztosítja inkább a biró füg-
getlenségét, vajjon a választási, vagy a kinevezési rendszer-e?

Hogy a választott biró a kormány irányában független, ez
kétséget nem szenved, mert tőle nem függ, hozzá semmi viszony-
ban nem áll, s még fizetését is a hatóság, mely őt megválasztá, ha-
tározza meg.

De már azt határozottan tagadom, hogy a választott biró
lefelé is tudná függetlenségét megóvni. A ki nekem kenyeret ad, a
kitől sorsom, családom fenntartása függ, annak irányában minden
lehetek, lekötelezett, hálás, figyelmes, előzékeny, nyájas, buzgó,
munkás, — csak független nem. Pedig ez a földolog.
Mit ér a birónak szorgalma és munkássága, ha a törvényben, igaz-
ság- és részrehajlatlanságon nem alapszik.

És nem jön e a választott biró legtöbbször azon helyzetbe,

hogy saját választóinak, és ezek pártfogása alatt álló rokonai vagy barátainak törvényt szolgáltatasson ?

A szegény napszámostól — az igaz — nem függ, s azzal mindig éreztetni fogja az általa megsértett törvény szigorát. De hát csak proletar, napszámos és szegény mestercember folyomodik-e a bíróhoz törvénytisztogatásért, és nem a vagyonos osztály, nem a birtokosok, kereskedők és iparosok képezik-e a perlekedő felek legnagyobb részét, kik pedig a választások közvetlen, vagy közvetett tényezői ?

Az ember gyarló természetét soha sem tagadja meg. Józanul nem lehet tőle kívánni, hogy az ellen, kitől sorsa függ, hasonló szigorral járjon el, mint oly panaszlott ellen. ki iránt lekötelezve nincs, kihez semmi érdek nem köti.

Mily szájalomra méltó szerepet játszanak sokszor a választott bírák ezen feleikhez viszonyuknál fogva, s mily hűtlen örci az igazságnak ? Kivált a tisztújítást megelőző időben hiába panasolsz be egy hatalmas kortest, nem fogsz bíróra találni, kinek bátorsága volna ellene a törvény értelmében fellépni.

A választási rendszernek ezen hiányai az életfogytiglani választásoknál is fennforognak. E mellett is a bíró választói irányában lekötelezett, elfogult, s egész hivataloskodása alatt a hatóság, illetőleg a választók kifolyását képező képviselő testület befolyása, rendelkezése alatt áll, mely őt fizeti, s melytől utasítást nyer.

Csak a kormány általi kinevezés teszi a bírót a perlekedő felek irányában függetlenné.

Ezen állítás valóságát még az 1848 előtti állapot is igazolja, midőn még felelős kormányunk nem is volt. Vajjon hol volt az igazságszolgáltatás gyorsabb, alaposabb, törvényesebb: a megyei és városi, vagy a királyi, jelesül a váltótörvényszékeknél, kerületi tábláknál és a királyi kuriánál ? A válasznál — ugy hiszem — perczig sem habozhatunk. Míg a váltótörvényszékek még a legnagyobb olygarchákkal sem késtek a törvények szigorát éreztetni: addig a megyei és városi bíróságok az uri adósok legyeztetését tartották legfőbb hivatásuknak.

Avagy féltik tán a kormány pressióját, melyet az általa kinevezett, és tőle függő bíróra gyakorolhat ?

Ha ezen félelem jogosult volna is, nem válik-e a vá

lasztási rendszerben feltalálni vélt óvszer illuzoriussá az által, hogy felebbezés esetében az ügyet még is királyi törvényszékek döntik el?

De vajjon jogosult-e érintett félelem, kivált a jelenlegi felelős kormány ellenében?

Érdekelve van-e a kormány azon esetben, midőn A. gyáros B. kereskedőt 1000 forintnyi tartozás miatt beperli; vagy a fenylt bíró egy gyilkost, rablót, tolvajt üldözöbe vesz?

És nem ily ügyek eldöntése képezi-e majd nem kizárólag a bíróságok rendeltetését?

Azon néhány ügyekben, melyek az állam léte, nyugalma, vagyona iránti tekintetből a kormányt közvetlenül érdeklik, mint például a honárulási, pénzhamisítási és a kinstárt illető polgári perekben, nem elég garantiát nyújt-e a miniszter felelőssége, a behozandó nyilvánosság, a szabad sajtó ellenörködése általában, s ezeken kívül érintett bünvádi ügyekben az esküdtszéki intézmény arra nézve, hogy a bíró saját meggyözödését követhesse, s a kormány a bíró eljárására törvénytelen pressiót ne gyakorolhasson?

A törvényt sértő miniszter az országgyűlés által feleletre vonathatik: de nem könnyen gátolhatók a választott bíró feleikhez függő viszonyainak káros következményei, nem könnyen orvosolhatók az abban alapuló részrehajló eljárás által okozott sérelmek. A részrehajlás a legtöbb esetben a meggyözödésköpenyébe burkolható, melyben az ügyet felülvizsgáló felső bíró sem képes amazt felismerni. Az e forrásból származó kedvezéseknek ezer nemei vannak, és a felső bíróságok sok esetben azoknak tudomására sem juthatnak azon okból, mert kérdéses ügyekben az illető fél tudatlanság, járatlanság, a részrehajlást fel nem ismerő jóhiszeműségből, vagy időnyeresés s a felebbezési költségek megkímélése végett felebbezéssel nem él.

7. *Egyöntetűség tekintetében és szemben a parlamenti kormánnyal.*

A választási rendszernek egy további hátránya a törvénykezésnél nélkülözhetetlen egyöntetűség hiánya.

A királyi törvényszékek a kormánnytól, a választott bírák

pedig az illető képviselő testületektől nyernek fizetést és utasítást.

Egy és ugyanazon államban az első instantiák bírái 600, 800, 1000, 1200, 1500, 2000 frttal fizettetnek. Egy pestvárosi tanácsnoknak például annyi fizetése van, mint egy fiatalabb váltófeltörvényszéki vagy kir. táblai ülnöknek, míg a váltótörvényszéki bírák még Pesten is 1200 frttal fizettetnek. Ezen kiáltó különbségnek kedvetlenség, a bírói hivatás iránti közöny, sőt demoralisatió természetes kifolyásai, mikből ismét az eljárásbani egyformátlanság keletkezik, mert míg az illőleg fizetett tisztviselők hivatásuknak megfelelőeknek: a rosszul fizetettek a törvényt hanyagul, hűtlenül fogják kezelni.

Természetes állapot-e ez egy és ugyanazon államban, s megfelel-e az igazságnak, a törvény előtti egyenlőségnek? Miért bírjon a pesti lakos jobb törvényszolgáltatással, mint a jász-apáti? Nem viselünk-e egyforma terheket? Ha igen, ugy a jogok élvezetében is egyformán akarunk részesülni.

Mondhatná valaki, hogy e visszás állapoton a fizetések rendezése által könnyen segíthetni. Allana ez azon esetben, ha ugy a királyi mint a municipalis tisztviselőknek fizetéseit a kormány határozná meg; de miután az ez iránybani intézkedés joga a kormányt csak a kormányi kinevezés alá eső tisztviselőkre nézve illeti, míg a municipiumokat e jog gyakorlatától saját tisztviselőik irányában megfosztani azért nem lehet, mert az a municipalis törvénykezés természetes kifolyása, s mert különösen a községek vagyoni állapota szerfelett különböző lévén, a szegényebb község tisztviselőit ugy, mint a gazdagabb, természet szerint nem fizetheti: ezeknél fogva a fizetések közti aránytalanságot, s az abból keletkező törvénykezési hátrányokat az annyi tényezők által létesítendő szervezés megszüntetni nem fogja.

De a leirt helyzetnek visszássága fokozódik még az által, hogy a rendelkezés, utasításadás, ellenörködés és feleletrevonás joga a kormány és száznál jóval többre menő municipiumokra feloszlik. Ez valóban Magyarországot törvénykezés tekintetben a külföldnek egy foederativ status képeben mutatja be. És még is nem képezzünk-e egy államot? De csak az államot illetheti természet szerint a törvényszolgáltatás joga, nem pedig az azt alkotó egyes részeket.

És mily anomalia, hogy az első instantiáknál a municipiumok, ellenben a felsőbb forumoknál az állam szolgáltatson törvényt!

Lehet e ily rendszer mellett az eljárás egyöntetű? Magok a törvények ezen egyöntetűséget nem biztosíthatják. Nincs oly tökéletes törvény, mely a póntintézkedéseket és magyarázatokat, az utasításokat és meghagyásokat feleslegessé tenné. És ezeknek százféle variációkbani eszközzése, miben a disharmonia természetesen nem hiányozhatik, az első instantiáknál a municipiumok, a felsőbb forumoknál pedig a kormány által történjek? Hát. zert van e igazságügyministerünk, hogy az csak a felsőbb bíróságok eljárása, és nem azért, hogy az egész országban, a felső ugy, mint alsó bíróságoknál, a jogszolgáltatás érdekei felett felelősség mellett örködjék? A felső bíróságok valóban nem igen szükséglik a minister ellenörködését, mert szervezésöknél fogva önmagokban hordják a helyes jogszolgáltatás garantiáit. De az alsó bíróságok nem nélkülözhetik a minister őrszemeit, ki azonban eljárásukra csak ugy folyhat be, ki azért csak akkor lehet felelős, ha az alsó bíróságok szervezése tőle függ, s a rendelkezés, utasításadás és feleletre vonás joga ezek irányában is őt illeti. De ha a municipium oly tisztviselőt alkalmaz, kit a minister képesség tekintetében az általa betöltött állomásra alkalmasnak nem tart; ha ezen tisztviselőt oly rosszul fizeti, hogy a hivatal kötelmeinek pontos teljesítése pszichologiai okokból tőle józanul nem is követelhető; ha a municipalis tisztviselő a minister rendeletét csak akkor foganatosítja, ha az a municipiumon jóváhagyólag keresztülment, mi sok esetben, tekintve, hogy a bizottmányok csak évnegyedenként ülnek össze, két, három hónapi késedelmet okoz; ha a municipium tisztviselőit a kormány rendeletének foganatosításától eltiltja, s ez utóbbi a municipalis tisztviselőket törvénysértések, vagy a kormányrendeletek foganatosításának mulasztásáért feleletre nem vonhatja: ily abnormis viszonyok az első bíróságokat a minister örködése alól egészen elvonják, ki azoknak eljárása végett feleletre nem is vonathatik.

De hát magát a municipiumot vonjuk feleletre azon károkért, melyek a törvények végrehajtása körül kiadott kormányrendeleteknek késedelmes foganatosításából, vagy a foganatosítás egyenes megtagadásából keletkeznek? Miképp, mely forum előtt történjék ezen feleletre vonás?

És micsoda parlamenti kormány volna az, mely az interpelláló országgyűlésnek azt válaszolná: erről nem felelhet, vonja az országgyűlés a municipiumot kérdőre, melyre végrehajtói hatalma ki nem terjed.

Hogyan? Hát az országgyűlés nem az egész országot képviseli-e, és a kormány nem az egész országra, hatóságok és testületek úgy mint egyesekre kiterjedő végrehajtó hatalom? Létezhetik-e rendezett államban oly hatóság, mely az országgyűlés, a kormány körén kívül állana, s az államban államot képezne?

És gondoljuk meg, hogy nálunk a kormány száz és egynehány ilyen kis államokkal állana szemben, mely természetlen internationalis viszony az összeütközéseket százszorosítaná, a zavart megörökítené.

A törvénykezés gyepelőjét csak egy kéz ragadhatja meg, s ezen kéz másé nem lehet, mint a felelős miniszteré. Száz vezető kezek csak anarchiát fognak előidézni.

S ebből folyik, hogy a felelős miniszter rendeleteit kétsedelem nélkül és feltétlenül kell fogadatba venni. Azt, vajjon ezen rendelet törvényben alapszik-e vagy nem, megbírálni nem a municipiumok, melyek e kérdés iránt eltérő nézetben lehetnek, miből azon viszásság következnek, hogy a municipiumok egy része a rendeletet, mint szerinte törvénybe nem ütközöt fogadatba venné, míg a többi a fogadatositást megtagadná: hanem csak az országgyűlés hatásköréhez tartozhatik, mely a törvényt sértő ministert feleletre vonandja, s vele a törvény szigorát éreztetendi.

Ne hivatkozzék senki a multa, melyben a kormány a municipiumokhoz hasonló viszonyban állott.

Mult és jelen! Mily roppant válaszfal létezik e kettő közt? Itt óriási léptekkel haladó forgalom, ott a kereskedés és ipar első csirái; itt szigorú törvények alatt álló felelős ministerium, ott testületi kormány, mely a törvényeket sérthette, az általa közvetve vagy közvetlenül kinevezett tisztviselőkre törvénytelen pressiót gyakorolhatott, a nélkül, hogy az országgyűlés hatalmában állott volna, az illető kormányférfit e miatt feleletre vonni, s a megérdemlett büntetést reá kimondani. Ki e roppant különbséget át nem látja, azt a fentebbi okok sem fogják meggyőzni arról, hogy a mu-

municipiumoknak eddigi viszonyuk a kormányhoz egyrésztől a parlamentarismus keretébe nem illik, másrésztől annak kinövéseit a mai jogviszonyok többé nem türik.

8. *A nemzetiségek és nyelv tekintetében.*

Végre még a nemzetiségi és a nyelvi tekintetre akarok figyelmeztetni, melyek a választási rendszer alkalmazása mellett előtérbe lépnek.

Ha ugyanis a municipiumok megtartják a törvényszolgáltatás jogát, akkor a törvénykezési nyelv meghatározására is befolyást fognak igényelni, miből könnyen következhetnék, hogy polyglott hazánk különböző vidékein öt, hatféle nyelven folyna a törvénykezés, mi ismét szükségessé tenné, hogy a felső bíróságoknál oly tisztviselők alkalmaztassanak kellő számmal, kik ezen nyelveket birják.

Én ugyan méltányosnak tartom, hogy a bíróságok szervezésénél hazánk valamennyi nemzetiségi figyelembe vétessenek, de csak annyiban, a mennyiben egyuttal a szakképzettség igényeinek elégtétethetik, mely minden kellékek közül főtekintet alá esik. Ámde a polyglott törvénykezés szükségképen azt fogja maga után vonni, hogy bizonyos mennyiségig a nyelvek ismeretére fog a főszűly fektettetni. S ekkor a felsőbb bíróságoknál a nyelvészet erősen lesz ugyan képviselve, de vajjon a szakképzettség, a tudomány, a bü tapasztalás szintén e? — ez már más kérdés, melyre nem mernék igennel felelni.

De a nemzetiségi kérdés a szakképzettséget magoknál a választásoknál is háttérbe fogja szoritani, a mennyiben a többségben lévő nemzetiségek, a dolog természeténél fogva, mindig saját nemzetiségbelieiket fogják tisztviselőkül megválasztani még akkor is, ha a kisebbségben lévő nemzetiségbeliek jelöltjei képesebbek lennének.

A „Napló” a választásokról.

És miután a választási rendszer hátrányait kimerítően s lelkiismeretesen elősoroltam volna, kérdem, mik legyenek annak előnyei? Én olyanokat valóban a legszorgosabb kutatás után sem vagyok képes feltalálni.

És mégis mily sokan vannak, kik a választási rendszer mellett még most is rajongnak, midőn felelős parlamenti kormánynyal bírnak.

Megvallom, meg voltam lepetve, midőn még a Naplóban is — enuck 168. 169. 170. és 172. idei számaiban — a választási rendszert pártoló cikksorozatra akadtam.

Pedig oly meghatóan, oly híven vannak eme cikksorozatban a választások árnyoldalai leírva, a jelen jogviszonyok igényei kifejtve, hogy valóban más következtetést vártam, mint melyhez cikkíró jutott, ki laconice mondja ugyan a Napló 169. számában, hogy: „a választási jogot a megyei rendszer mint autonom testületi rendszer az önkormányzat körében nem nélkülözheti,“ de ezen állítás indokolásával adós maradt.

A törvényszolgáltatás joga tehát a megyét illeti, és nem az államot; a megye e jogot nem nélkülözheti, de az állam igen is?

Mennyire ütközik ezen állítás nézeteimbe, a fentmondottakból kitétszik.

Mit szóljak azon javaslatához, mely szerint a hivatali qualificatio akkép volna felállítandó, hogy a bírói, ügyvédi vagy tudori vizsgálat, s két évi praxis kimutatása mellett az illetők közgyűlésileg a megyei tiszti qualificáltak sorába beiktattatnának, és senki választható nem lenne, mint az, ki a tiszti qualificáltak sorába felvétellett, s a közgyűlésileg igazolt qualificatus pályakönyvai a ministerium felülvizsgálata alá felterjesztendőek lennének?

Ily qualificatio mellett a választások nem fognak más eredményt felmutatni, mint eddigelé. — Ugy hiszem, hogy a legutóbbi tisztválasztásoknál is tekintettel voltak arra, hogy a bírói állomást elnyerni ohajtók az ügyvédi, bírói vagy doctori vizsgát letették, s gyakorlatilag is némi tapasztalásokat szereztek legyen, s még sem mondhatjuk, hogy ezen tisztujítások eredménye kielégítő volna.

Vegyük a dolgot csak gyakorlatilag. Ha a fentebbi rendszer életbe lép, kétséget sem szenved, hogy minden jogvögzett egyén, ki a doctori, bírói vagy ügyvédi vizsgát letette, két esztendeig valamely ügyvédnél vagy bíróságnál alkalmazva volt, és municipalis hivatalba lépni ohajt, a tiszti qualificáltak sorába beiktatását fogja kérmezni. Ezt a municipium senkitől sem tagadhatja meg, ki a mondott kellekeknek megfelelt, s a kormánynak sem lehet ez ellen kifogása. Képzeltetjük már most, mily nagy lesz ily tiszti aspi-

rások száma, s mily nagy lesz köztük a különbség jellem, tudomány, tehetség tekintetében, mely különbség daczára mégis egyforma joggal fognak birni, t. i. a megválaszthatás jogával. Ha már most a qualificáltak közül csak esküdteket kellene választani, — a fentebbi qualificatio ezen segédbírói állomásnak megfelelően, a választás jó eredményét biztosítaná; noha az esküdtek megválasztásánál sem közömbös, ha a qualificáltak közül a gyöngébbek a tehetségesebbeket kiszorítják. Ámde a választásoknak objectumait nemcsak esküdti, hanem a főszolgabírói, ülnöki és elnöki, illetőleg alispáni állomások is képezik. Vajjon megfelel-e a fentebbi qualificatio ezen állomásoknak is? — Mily könnyen történhetnék, hogy az alispáni állomást egy fiatal ember, ki csak annyit mutathat fel, mennyi a fentebbi qualificatio szükséges, nagy hangzásu nevével, összeköttetésénél fogva elnyerne, s egy kitünő, de kevésbé népszerű, kevésbé ismert egyén, daczára tudományának s a birói pályán szerzett sok évi tapasztalásainak, mellőztetnék? Nem compromittálná-e ily eredmény ugy a municipiumot, mint magát a rendszert?

De feltéve, azonban meg nem engedve, hogy a javaslatba hozott eljárás a választás jó eredményét szakképzettség tekintetében biztosítja, csak ezen kérdés veendő a választási rendszer megbírlásánál figyelembe? Ott van az érvek egész légioja, melyek a választási rendszert az igazságszolgáltatásra nézve károsnak tüntetik fel! Mit mond ezekre a Napló ezikkirója?

A Napló 186. idei számában Szentkirályi Mór törvényjavaslának ismertetője a kinevezési és választási rendszert összeolvasztva, azon javaslattal lép fel, hogy „a bírák képcsült, s ezen szolgáltra a megyénél jelentkező és előjegyzett egyénekből, a megyének hármas kijelölése alapján, Ő Felsége által miniszteri ellenjegyzés mellett, éltök hosszára neveztesse ki.”

Ennyire megszorított kinevezési jogot én nem pártolhatok, s alig volna az gyakorlatilag kivihető.

A miniszter ellenjegyzése által az ellenjegyzett rendelet iránt felelősséget vállal. A kinevezési rendelvényt is csak úgy irhatja alá, ha a kinevezett egyén képessége, alkalmas volt iránt meg van győződve. Ha ellenben azt találja, hogy a kijelölt egyén az illető állomásra nem érdemes, vagy nem alkalmas, annak kinevez-

tetéséért a korona — illetőleg az országgyűlés előtt felelősséget nem is vállalhat.

Pedig sokszor forogna fenn azon eset, hogy a megye által kijelölt három egyén közül a miniszter egyet sem tart alkalmasnak.

A kijelölésnél ugyanazon tényezők működnének, mint a választásnál, tehát az eredmény is egy és ugyanaz volna. Csak a névben volna különbség, a dolog lényege ugyanaz maradna.

S így mindaz, mit a választás árnyoldalai kimutatására felhoztam, a kijelölésre is illik.

Mi történnék ily esetben? Uj kijelölésre utasítsa a miniszter a megyét? Ez ellenkeznék a kijelölési joggal, melynek lényege épen abban fekszik, hogy a kijelölő egyén vagy hatóság csak azokat jelöli és jelölheti ki természet szerint, kiket alkalmasoknak ő tart. Ha pedig a miniszternek megengedtetik azon jog, hogy a kijelölés mellőztével azt nevezhesse ki, kit ő tart alkalmasnak, akkor a kijelölésnek mi jelentősége sincs; ily értékelen jogért pedig nem érdemes a polgárokat a választási mozgalmakkal zaklatni, s őket napi foglalkozásuktól, keresetöktől elvonni.

Sokkal egyszerűbb, sokkal czélszerűbb lesz tehát a kinevezési jogot minden megszorítás nélkül a különben is felelős miniszter kezébe letenni.

Szentkirályi Móricz a választásokról.

Lássuk most, mit mond Sz. a választásokról.

A 46. lapon a törvényszolgáltatás jogát a megyék számára azért vindicálja, mert „a megyék szokott bíróságai nélkül esonkák maradnának, ily megcsonkításnak szükségét pedig annyival kevésbé látja, mert a bírásokodásnak elválasztása a közigazgatástól a nélkül is megtörténhetik.“

Egyáltalában nem látom át, miért volna a megye esonka, ha saját bíróságai nem volnának. A megye nem állam, hanem annak csak egyik hatósága, municipium. A municipium természetes hatásköréhez tartozik közigazgatási ügyeit saját autonomicus körében a kormány ellenörködése alatt elintézni, de a jogszolgáltatás csak az államot illetheti, és sokkal alaposabban mondhatni esonkának azon államot, mely ezen jogot csak részben gyakorolja. Az államnak ezen

megesonkítását pedig nem csak nem szükségesnek, de természetlennnek és felette károsnak tartom.

Hogy a közigazgatás a municipalis törvényszolgáltatás mellett is elválasztható, nem szolgálhat érvelni ennek fenntartására. — Ezen elválasztás külön álló kérdés, mely úgy a választási, mint a kinevezési rendszer mellett könnyen és kielégítőleg megoldható.

A választási jog gyakorlatát azonban Szentkirályi nem magokra a választókra, hanem a képviselő testületekre bizná, mert a „tisztujítás alkalmával a közigazgatás általános érdeke határoz, és oly egyéneket keresünk, kik készültségöknél fogva képesek legyenek azt kellően kézen tartani. Hogy ily egyéneket találhassunk, szükséges, miszerint azoknak készültségét és szakavatottságát ismerjük és megbírálhassuk, ezt pedig kevesebb számú választók talán jobban tehetik, mint sokan.“ (19. l.)

A 20. lapon pedig így folytatja: „Mindezekon felül még egy tekintet van, mely ajánlja, hogy a tisztviselők választása a képviselő testületre bizassék; és ez a tisztviselők hivatalbeli állásának biztosítása a pártoskodási indulatok ellenében. Ma, midőn minden foglalkozásra szak-képzettség kívántatik, midőn ezen képzettség megszerzése bármelyik ágában a polgári foglalkozásnak az egyén egész erejét, és mondhatni — fele életidejét igénybe veszi, — midőn mindinkább ritkulnak, sőt haszonvetlenekké válnak a polyhistorok, midőn maga a mezei gazdálkodás is, hogy terheit viselhesse és jutalmazóvá legyen, a bene possessionatusoktól, a hajdani tisztviselők ezen kész ujonczaitól, szakképzettséget igényel, eltérőt attól, mely a tisztviselőben kívántatik; a tisztviselő, ki hivatalából ki marad, más életpályát nehezen választhat: illő tehát, hogy oly egyének, kik a közigazgatás — Sz. e kifejezés alatt mindig a törvénykezést is érti — szolgáltatára készültek, addig, míg kötelességökethiven, becsületesen ésszorgalommal teljesítik, biztosítva is legyenek méltatlan és csupán szenvedélyeskedésből eredhetű személyeskedések ellenében.“

A 21-ik lapon pedig ezeket mondja: „Még így is, — ha t. i. a választások a képviselő testületre bizatnak — az állam tisztviselőinek

megválasztására nézve mindig bizonyos hátrányban marad. Azon számos közkereseti magántársulatok, melyek naponként szaporodnak, ügyvivőiket rendszeren jobban fizetik. A magánkereset, mely tudományos képzettséget igényel, szorgalom és ügyesség mellett, csaknem mindenkor jutalmazóbb, és ez által a legnagyobb kapacitások a közszolgálattól nagy részben elvonatnak. Azon tisztesség tehát és tekintély, mely a közhivatallal jár, nem lesz elegendő ösztön, hogy a legjobb tehetségeket az államnak megszerezze, ha a tisztviselőnek állása minden iparkodása és becsületessége ellenére ingataggá tétetik; annyival kevésbé, miután tekintélyt és közméltánylást ma már minden kitűnő egyéniségnek szerezni nemcsak hivatalviselés által, hanem a polgári élet bármely körében lehet. Azon idők, midőn a bene possessionatusokra, kik hivatalos állásukat csupán becsület dolgának tekintették, számot lehetett tartani, elmúltak; a földbirtokos osztály, pedig a megye magvát ez képezi, gazdaságának elhanyagolása által több kárt szenvedne, mint a mennyit a hivatalviselés kipótolhat; de a viszonyok azon patriarchalis egyszerűségéig is megváltozott, mely a hivatalos eljárást annakelőtte oly könnyűvé tette, hogy csakugyan minden magyar nemes ember hivatalra születve lenni látszott. Most tehát, midőn a bene possessionatusok közül tetszésünk szerint válogatni alig lehet: igyekezzünk azon, hogy legalább a bene paratusok közül választshassunk, és hogy ezt tehessük, biztosítanunk kell becsületessé és szorgalmatos tisztviselőink hivatalos állását a lehetőségig.“

Mily gyönyörűen van ez mind mondva! Valóban véteknek tartottam volna az idezett helyekből csak egyetlen egy szót is kihagyni.

Ha plagiumot akartam volna elkövetni, pompás folytatása lett volna ez azon érveimnek, melyeket egyenesen a választási rendszer ellen felhoztam.

Mily különböző a következtetés, melyhez rokonérveink mindkettőnket juttatnak?

Szentkirályi, daczára a fent hiven, meghatóan kifejtett, józan ésszel kétségbevonhatlan igazságoknak, a 83. lapon kis és nagy községekben évenként, szabad községekben minden három

és a megyebeli törvényszéki ülnökökre nézve minden hat évben megtartandó tisztújítást ajánl.

Ámde Szentkirályi a választásokat — mint már mondtam — a képviselő testületekre bizná, melyektől kielégítőbb eredményt vár, „mert — ugymond a 19. lapon — attól, hogy ily módon a választók aránylagosan kevés száma által a sógorság, komaság, czimboraság tekintetei a választásokban uralomra juthatnának, nem kell tartani; ez csak akkor történhetnék, ha mint hajdan a szab. kir. városokban az ugynevezett századosok, a megyei képviselő testület tagjai örökösök maradnának, s a soraikban történő hiányokat önmagok pótolnák ki. De a megyei képviselő testület tagjainak legalább legnagyobb részben nem szabad örökösöknek maradni, hanem időről időre akár egészben, akár részletenként újítás alá kell kerülniök. Ezenkívül a képviselőknek, mint a nép megbizottjainak fölötte áll mindig a közvélemény, mely tetteiket épen azért, mivel nem saját ügyökben működnek és nem saját ügyöket kezelik, mindig éber figyelemmel kíséri és szigoruan bírálja: ők a legterhesebb erkölcsi felelősség alatt állanak nemcsak határozataik, hanem választásaik tekintetében is, és ha becsületöket szeretik, pedig ezt már csak fel kell tenni róluk, óvakodni fognak oly választásoktól, melyek miatt megrovásoknak tétetnének ki; holott ellenben egy kortes vezér háta mögött minden felelősség nélkül minden szabad, mert mindent a választók tömegének jogosult akarására lehet felróni.“

A 20. és 21. lapokon pedig mondja a képviselő testületről, hogy „ha nem zárja is ki minden részrehajlás lehetőségét, de pártoskodási hajlammal legkevésbbé bír, és folytonosan a közvélemény őrszeme előtt forogván, saját tetteiről maga is felelős.“

En a képviselő testületeket választás tekintetében, nem oly kedvezően itélem meg. Utalok a fentebbiekre, melyekben az utolsó megyei választásokról, melyeket pedig úgy, mint Sz. kívánja, a képviselő testületek, azaz a megyei bizottmányok eszközöltek, valóban nem a legkecsesgtetőbb képet rajzoltam, a nélkül, hogy tuloztam volna.

További adalékul itt még egy választásról akarok megemlékezni, mely nem rég a fővárosban Szentkirályi mint főpolgármester saját szemei alatt a képviselő testület által eszközöltetett, s mely Sz. kedvező ítéletet a képviselő testületekről választás tekintetében valóban nem igazolja.

Midőn a pestvárosi választások befejezése után a képviselő testületnél arról volt szó, vajjon a városi főorvosok megerősítsenek-e, vagy új választásnak vettessenek alá, a főorvosok a bizottmány javaslata folytán mind megerősítették, kivéven egyet, kitől a bizottmány javaslatától eltérőleg a többség, t. i. 116 szavazat 64 ellenében, a megerősítést megtagadta, s ezen egy főorvosi állomásra új választást rendelt.

Azt természetesen senki sem tudhatja, hogy mik voltak a 116szavazó indokai, de a megtagadásnak józanul más értelmet adni nem lehet, minthogy a 116-ból álló többségnek ezen főorvos ellen oly kifogásai voltak, melyeknél fogva őt állomásában megerősíteni, meghagyni nem, hanem arra mást választani akart, mert ha ezen orvos ellen sem lett volna kifogása, úgy kétségkívül őt is éppen úgy, mint a többi, megerősítette volna.

A pályázat kihirdettetett, s már a kijelölő bizottmány is a fentebbi többség bizalmatlansági szavazatának akkép felelt meg, hogy első helyre éppen a meg nem erősített orvost ajánlá, ki is 90 és egynehány szavazattal csakugyan újra megválasztatott.

Én a személyekről mit sem szólok; de micsoda eljárás az, mely szerint a képviselő testület ma egy tisztviselőjét elejti, kit néhány hét múlva nagy eclatval ismét megválaszt?

Ha ezen tisztviselő kötelességét teljesítette, akkor nem volt szabad őt elejteni, ha pedig nem, akkor nem kellett volna őt újra megválasztani.

Mit mondanánk azon miniszterről, ki ma egy tisztviselőt elbocsát, a megüresült állomásra pályázatot hirdet, és a folyamadók közül a szintén pályázó elbocsátott tisztviselőt kinevezi?

Igazolható-e ily eljárása közvélemény előtt, melyet Szentkirályi fentebbi szavaiban különös hangsúllyal kiemel? Lehet-e részrehajlatlan, pártoskodástól ment eljárásnak, s nem inkább a választásoknál kikerülhetlen pártmaneuvereknek tulajdonítani azt, ha a többség ma mellettem nyilatkozik, mely három héttel ez előtt ellenem volt.

És ha ily helytelenségek a választás körül a fővárosban történnek, melynek képviselő testülete csak 300 tagból áll, és mely gyűpontja az ország intelligentiájának, mit várhatunk a megyéktől, a vidéki városoktól, a Sz. által javaslatba hozott szabad, nagy és

kis községektől, melyekben az értelmiség gyéribben van képviselve, vagy épen hiányzik, s melyek közül az elsők — a megyék — közt olyanok is vannak, melyeknek bizottmányai majdnem 1000 tagból állanak? Így például Borsodmegye bizottmánya 900 tagból áll.

Ezer választónál, habár képviselők vagy bizottmányi tagok volnának is, nem azon tényezők fognak-e a választásnál dönteni, mint 2 vagy 3000 választónál? Amazokban is minden osztály képviselve van, ép úgy mint czeekben. Amazok közt is van sok értelmes ember, ki határozott és helyes itélettel bír, de van sok olyan is, kinek értelme szűk határok közt mozog, s kinek gyöngé iteleti tehetsége lévén, könnyen a vetelkedő pártok eszközévé válik.

Valóban, én nem látok nagy különbséget a közt, ha a választások közvetlenül a választók, s a között, ha a több száz tagból álló képviselő testületek által eszközöltetnek. Itt úgy, mint ott, a pártérdek, a pártok ereje és a pártok szolgálatában álló tömegek döntenek mindazon tényezőkkel, melyek a tömegeket százféle alakban vezérlik.

Én tehát a képviselő testületekben sem találok fel a garantiát arra nézve, hogy „oly egyéneket fognak keresni, kik készségüknel fogva képesek legyenek a közigazgatás általános érdekét kellően kézen tartani,“ arra nézve, hogy „a tisztviselők hivatalbeli állása a pártoskodási indulatok ellenében biztosítva lesz,“ arra nézve, hogy „azon tisztviselő, kinek a kellő szakképzettség megszerzése egész erejét, és mondhatni fele életidejét igénybe vette, ki ha hivatalából kimarad, más életpályát nehezen választhat, addig, míg kötelességét hiven, becsületesen és szorgalommal teljesíti, biztosítva lesz méltatlan és csupán szenvedélyeskedésből eredhető személyeskedések ellenében,“ arra nézve, hogy „a tisztviselőnek állása minden iparkodása és becsületessége ellenére ingataggá tétetni nem fog,“ végre arra nézve, hogy „most, midőn a bene possessionatusok, a hajdani tisztviselők ezen kész ujonezai közül tetszésük szerint alig válogathatnak, — igyekezni fognak, hogy leg-

alább a bene paratusok közül választásának.”

Mindezekre nézve a képviselő testületek biztosítékot azon esetben sem nyújthatnának, ha a választások körüli eljárásuk a lehető legeorctebb volna azon egyszerű okból, mert a választások Szentkirályi szerint egy, három, illetőleg hat évenként megújítandók lévén, ezáltal a tisztviselői személyzet gyakori változtatása kikerülhetlen volna, melynek pedig káros következményeit a törvénykezés folyamára fent előadtam, mert azt csak senki sem tartja lehetségesnek, hogy a bizonyos időben megújuló választások csak abból álljanak, hogy a hivatalban lévő tisztviselők — az érdemtelenek egyedüli kivételével — egytől egyig mind megerősíttessenek.

Mennyivel több biztosítékot nyújt e részben is a miniszter kinevezése, ki egy oly tisztviselőt, ki kötelességét híven teljesíti, — mindaddig, míg ebben előhaladt kora által nem gátoltatik, normális viszonyok közt, az általa képviselt állam érdekében soha de soha el nem bocsát.

A választási rendszer előnyeit Sz. a 47—50. lapokon sorolja elő.

„Azok — ugymond — kik a birói, vagy legalább a megyei törvényszéki személyzet kinevezése mellett nyilatkoznak, felhozzák a birói függetlenség érdekét; azt mondják: a bíró nem ítéltet el fogaltság nélkül oly felek között, kiknek jó akarától megválasztatása feltételeztetik. En e véleményben nem lehetek, sőt épen ellenkezőleg azt hiszem, hogy nincs hivatalnok, kinek kevésbbé kellene tartani választói jóakarátának kockáztatásától, ha részrehajlás nélkül szigorú igazságot szolgáltat. Mindenik perlekedő első és legpártatlanabb bírója saját ügyének, senki sem tudja jobban mint ő maga, van-e és mennyiben van igazsága; csak hogy ezt bevallani vonakodik azért, mert reményli, hogy a törvénykezés gyakran esavargó utain ügyvédnek ügyessége által és a bíró segítségével többet is nyerhet, vagy kevesebbet fog veszteni, mint a szoros igazság hozná magával: ha tehát oly bíróra akad, ki előtt se ügyvédi ügyesség, se törvénykezési fogások, se kedvezés nem döntenek; oly bíróra, ki minden bezavarásokon keresztülállva, eltalálja az igazságot: becstülni fogja őt, mert akadhat egy másik oly ügye, melyben épen ilyen bíróra lehet szüksége. És én erről annyira meg vagyok győződve, hogy esupán ez okból az egyéni bíróságokat a collegialis bíróságoknál sokkal előnyösebbeknek tartanám, ha nem lenne

más eszköz, nevezetesen a korlátolt nyilvánosság, mely általa közvélemény a bírák részrehajlatlanságáról és képességéről meggyőződésre juthat. Ezen kívül a felek csak egyes személyek, és nem csupán tőlök függ a választás, de ha így lenne is, a bírónak a két fél közül egyik mindig barátja, ha az ügyvesztett hatalmasabb, a gyengék számosabbak; és senkinek jó hira nem terjed el oly gyorsan, mint az igaz bíróé.“

E pontra nézve tüzetesen elmondtam nézeteimet, miknek is méltóságával olvasóimat fárasztani nem akarom.

És úgy hiszem, hogy érveim Sz. ellenérvei által megegyeztetve nincsenek, melyekre szabad legyen csak néhány észrevételt tenni.

Sz. úgy véli, hogy „a perlekedő fél a részrehajlatlan bírót becsülni fogja, mert akadhat egy másik oly ügye, melyben éppen ily bíróra lehet szüksége.“

Ha a perlekedő felek mind igazságszeretők volnának, akkor én is egyetérténék Szentkirályival, mert az igazságszerető e tulajdönt másban is becsülni fogja.

Ánde mily kevés igazságszerető van általában, ki az igazság előtt még akkor is meghajol, ha saját érdeke áldozatul esik? Valóban még diogenesi lámpával is vajmi keveseket fogunk találni.

S különösen a perlekedők iránt másképp vélekedni, mint Sz. Én a perlekedőben saját ügyének legrészrehajlóbb bíráját találok, mert az önérdek őt elfogulttá teszi, vele a valódi igazságot fel nem ismerteti.

Megengedem, hogy van sok perlekedő, ki az iránt, hogy ügyében mi az igazság, magával tisztában van, s csak próbálgatja, vajjon oly ügyet, melyben az igazság az ellenfél részén van, megnyerhet-e? De mily alant fokán áll az erkölcsi ségnek oly perlekedő, ki még az igazság árán is más kárával nyeresztkedni akar? És ily perlekedőtől várjuk az igazságos, a részrehajlatlan bíró becsülését? Nem fogja-e a fentebbi igazságtalan, erkölcstelen csel elérésére minden befolyását, mellyel vagyonánál, állásánál fogva a választott bíró irányában rendelkezik, fordítani? És ezen erkölcstelen eszközökkel azért fog élni, hogy az azok daczára ellene nyilatkozó igazságnak erkölcsi becsüléssel, nemes resignatióval áldozzon?

Ámde a valódi igazságot a fentebbi oknál fogva a legtöbb perlekedő nem ismeri fel. Ezek a magok részén vélik az igazságot, s ha a bíró más nézetben van, őt igazságtalannak, részrehajlónak tartják, s határozata által magokat érdekeikben sértve érzik, mi az igazságos bíró becsülését már magában véve is kizárja. S nem fogják e ezek is a fentérintett befolyást érvényesíteni annyival inkább, mert jó hiszemben teszik?

Itt azonban nem is azon kérdés határoz, vajjon a bíró eljárása becsülést von-e maga után vagy sem: hanem az: bír-e a választott bíró azon lelki erővel, azon jellemző tulajdonsággal, hogy a valódi igazságot egy befolyásos perlekedő ellenében is kimondja, habár ez által őt ellenséggé teszi? Mely kérdésre azt felelem, hogy ily lélekkel, ily jellemmel vajmi kevesen bírnak.

Megengedi továbbá Sz., hogy „a bírónak a két fél közül egyik mindig barátja.“ De ez éppen hiba, a bíró egyik fél irányában se legyen a barátság lánczaival lekötve, különben részrehajlatlan alig lehet.

Ha a véletlen magával úgy hozza, hogy a bíró az egyik félhez barátsági viszonyban áll, mely őt az ügy eldöntésében elfogulttá teszi, akkor a perhorrescálás esete forog fenn, akkor intézkedni kell az iránt, hogy ez ügy más elfogulatlan bíró által elintéztessék.

E tekintetben is mennyivel előnyösebb a kinevezési rendszer, mely mellett ily esetek csak ritkán, kivételesen fordulnak elő, míg a választott bírónak, kinek minden választó barátja, legalább annak kell őt tekintenie, minduntalan akad a perlekedő felek közt egy egy barátja, s az igazságszolgáltatás vagy részrehajló lesz, ha a bíró, daczára a barátsági viszonynak, az ügyben határoz, vagy csak örökös helyettesítés által lesz a czélznak bizonyára meg nem felelőleg kezelhető.

„Ha az ügyvesztett hatalmasabb, a gyengék számosabbak,“ mondja végre Sz.

De mennyit nyom a gyengék, tehetetlenek nagy száma csak egy hatalmas ellenében is, azt a mindennapi tapasztalás mutatja. Magokban álló zerusok ők, melyeknél, ha még annyi van is, még az 1-es szám is többet ér, többet nyom.

„Felhozzák továbbá — folytatja Sz. — hogy kinevezés útján

sokkal inkább biztosítatik az érdem, a képzettség, a becsületeség: az állam nincs érdekelve, hogy az igazságszolgáltatás magánjogi esetekben megrongáltassék; bűnvádak felett pedig esküdt-székek ítéljenek: holott választásoknál a pártoskodás soha el nem kerülhető; a combinált pártérdek többnyire dönt, és így nem ritkán az érdemesebb felett az alkalmatlan győz. — Ezen ellen-vetés akkor lenne érvényes a választás ellen, ha kinevezés által soha alkalmatlan egyének hivatalokra nem jutottak volna: de fel-téve, hogy kinevezéseknél soha kedvezés vagy egyéb melléktekin-tetek befolyást nem gyakorolnak, lássuk, miből áll azon szerfelett nagy biztosítás, melyet az érdemesek, a becsületesek alkalmazására nézve a kinevezésektől várnak! Az lehetetlen, hogy a ki-nevező valamennyi birói állomásért folyamodó egyént az ország minden megyéiben saját tudomásából ösmerjen, mit tesz tehát? Felvilágosításokat szerez magának azon hivatalnoktól, ki állásánál fogva a folyamodókat ismerni köteles: a miből világos, hogy a ki-nevezés maga, ha kirekesztőleg a felterjesztett adatok vétetnek te-kintetbe, tulajdonképen nem a kinevezőtől, hanem a kijelöltőtől, — ha pedig a felterjesztett adatokon kívül más körülmények is van-nak befolyással, pusztán a kinevező kedvezésétől függ. Ezen ellen-vetésnek némi értelmet tulajdonítani akkor is lehetne, ha a régi korteses választásokat akarná valaki helyreállítani, de oly választó testület irányában, melytől az érett és higgadt megfontolást megta-gadni nem lehet, mely választásaiért erkölesileg felelős a közvéle-mény előtt, kivált ha a birói személyzet újra választatásának eyelusa hosszabb időre terjed, minden súlya elenyészik, sőt az ily választás azok által, kik között a pályázók élnek, kik tehát őket öntudomásuk szerint ösmerhetik, az önkény és kedvezés ellen sok-kal több biztosítékkal bír a kinevezésnél.“

De vajjon a kinevezési rendszert pártolóknak Sz. által fent-elősorolt nyomós érvei ellenében ezáfolat-e azon ellenvetés, hogy a kinevezéseknél is megtörténik, hogy alkalmatlan tisztviselők kinc-zetvetnek, s hogy a kinevezés gyakran csak kedvezéstől függ?

Történhetik — igen is — hogy a minister tudta nélkül, ki csak a bíróságok felterjesztései után indulhat, kevésbbé alkalmas egyének is kineveztetnek, valamint az sem vonható kétségbe, hogy — mindnyájan gyarló emberek lévén — a kinevezéseknél nem ritkán kedvezés is határoz. De hol találunk tökéletes intézményt,

mely ellen semmi kifogást sem lehetne tenni? És lehet e ily kifogást a választási rendszer védelmére felhozni, mely mellett kétségkívül még sokkaltöbb alkalmatlan egyén nyer hivatalt, mint ezt a mindennapi tapasztalás mutatja, és melynél nem kedvezés, hanem ennél sokkal rosszabb, pártoskodás, szenvedélyeskedés határoz?

A kinevezésnél kedvezés valakit csak hivatalba juttat, ki azért alkalmas is lehet, s a legtöbb esetben szokott is lenni; míg a választási pártoskodás sokszor a legérdemesebb, legügyesebb, legszorgalmasabb tisztviselőket hivatalaiktól megfosztja, hogy azokat hábr kevésbé képes, sokszor egészen alkalmatlan pártbeliekkel betöltse. Vajjon mi rosszabb e kettő közül?

Mennyi bizalmat érdemelnek e részben magok a képviselő testületek, már fentebb kimutattam.

Nem érdemel-e több bizalmat, nem nyújt-e több biztosítékot a felelős miniszter, ki a pályázók bizonyítványai és a bíróságok ajánlásának érett megfontolása után kinevezi azt, kiért jó lélekkel felelősséget vállalhat; míg a szavazataikért senki által feleletre nem vonható választók, érett megfontolást egyenesen kizáró sommás eljárás mellett nem bizonyítványok, hanem pártérdekek alapján döntenek.

A mi végre az ismerést illeti, sokkal alaposabban fogja a miniszter a pályázók képesség és jellem tekintetében bizonyítványaik és a bíróságok jelentései alapján megismerni, mint a választók, kiknek nagyobb része a pályázókát még neveikről sem ismeri, tehát csak azokra szavaz, kiket a választást vezető néhány ember pártczéljaiknak megfelelőleg ajánl. Hogy mily alapos ily ismeret, tudhatja mindenki, ki ismeri a pártvezéreknek azon törekvését, céljaikat hármí áron elérni. Szabadjon itt azon aljas fogásra utalni, melylyel Szentkirályi Móricznak országszerte tisztelt neve néhány gyűlölt névvel a provisoriumból nyomtatott falragaszokon kapcsolatba hozatott, természetesen azon nemis szándékkal, hogy Szentkirályi ajánltassék azoknak, kik tán nem ismernék.

Sz. továbbá az elmozdíthatlanság ellen, melyet a kinevezést pártolók érvül felhoznak, azon kifogást teszi, hogy „az örökös hivatal felment minden iparkodástól,“ — hogy „a bíraskodásban elkövetett visszaélések, illetőleg hanyag eljárás bebizonyítására törvényes érvényességű próbákat szerezni csaknem lehetlen“ és hogy „a bírónak mint vádlottnak, elfogulatlan bírása nem létezik.“

„Nincs egyéb correctivum — úgy mond — a birói hanyagság és visszaélés ellen szüntgy, mint egyéb hivatalnokok irányában, a választás ismétlésénél, nincs egyéb mód a hivatalnok és így a bírák állásának biztosítására, mint ezélszerűen alakítani a választó testületet;“ és példaképen megnevezi Zlinszki János és Simontsits János volt pestmegyei tisztviselőket, kik a szolgabírák közül legtöbbet és legszorgalmatosabban bíraskodtak, s daczára annak, hogy korteserővel egyik sem dicsekedhetett, még is hosszú éveken át egyik tisztujítástól a másikig hivatalaikra ismételve megválasztattak.

Nem vagyok azon nézetben, hogy az örökös hivatal minden iparkodástól felment.

Az ember sorsával soha sem elégszik meg, mindig iparkodik azt javítani, iparkodik előre haladni. Így van ez a tisztviselőknél is. Az e. b. jegyző iparkodik bíróvá lenni, az e. b. ülnök a főtörvényszékhez, a főtörvényszéki ülnök a legfőbb törvényszékhez jutni. Miként a jó katona tábornokká akar lenni, úgy az iparkodó fiatal gyakornok azon reménnyel kecsegteti magát, hogy belőle még septemvir lehet.

Nem elég sarkantyú-e ez az iparkodásra ?

És semmibe sem vesszük azon erkölesi rugót, mely a felelős miniszter által kinevezett bírót, ki tehát jött- ment ember semmi esetre nem lehet, kötelességének hű teljesítésére indítja? Veszve van azon állam, melynek tisztviselői kötelességük teljesítésére csak a félelem által szoríttatnak !

És semmibe sem vesszük azon, az igazságszolgáltatásra nézve megbeesülhetetlen előnyt, mely az elmozdíthatlanság következménye, hogy a szakadatlan hivataloskodás által a képzettség, tudomány, jártasság, tapasztalás mindinkább fejlődik, gyarapodik, és hogy a birói pályára készülők az által mennyire buzdíttatnak, ha tudják, hogy a mit tanulnak, nem lesznek kénytelenek egy szép — vagy is rájok nézve borult — reggel szegre akasztani ?

Hiszzük-e, hogy a külföldi bírák a jogtudomány azon magaslatára, melyen jelenleg állanak, a hazánkban divó választási rendszer mellett jutottak volna?

Ezen megbeesülhetetlen előnyök a bizonyos időben megújuló választások által, még ha azokat a képviselő testületek eszközlik is, el nem érhetők, mert a választások természeténél fogva kikerülhetetlen, hogy gyakran a legképeesebb, legérdemesebb tisztviselő a hivatalból kiesik, s más életpályát keresni kénytelen.

En szívesen elismerem, hogy a megyei tisztviselők közül sokan — miként a példaképen megnevezettek — hosszú éveken keresztül egyik tisztujtástól a másikig hivatalaikra ismét megválasztattak: de viszont az is kétségtelen, hogy voltak ismét mások, még pedig sokkal nagyobb számmal, kik, daczára annak, hogy kötelességeiket hiven teljesítették, daczára jeles tulajdonaiknak, a választásoknál megbuktak. Mi biztosítékot kívánunk arra nézve, hogy ez ne történhessék, s ezen biztosítékot nekünk csak az elmozdíthatlanság adja meg.

Ezen elmozdíthatlanság azonban korántsem ad privilegiumot a hanyagságra és visszaélésre. Lesz gondja a felelős igazságügyérnek, hogy az megtorlás nélkül ne maradjon. Utalok a törvényre és a szabályozandó fegyelmi eljárásra, melyről alant külön fogok megemlékezni.

Képzeltetjük-e, hogy a felelős miniszter oly tisztviselőt, ki a törvényt egyenesen megsérti, vagy egyéb, a fegyelmi eljárás alá eső helytelenségeket elkövet, csak egy perezig is hivatalban hagyjon?

De bíróságot sem lesz nehéz delegálni, mely a megsértett törvénynek elfogulatlanul érvényt tudjon szerezni. Valóban szomorú volna, ha ily esetekre nézve más correctivummal nem bírnánk, mint minőt Sz. a választásokban feltalál. Mivé válna akkor az igazságszolgáltatás a felső bíróságoknál, melyekre nézve csak egy a vélemény, hogy választás alá nem eshetnek?

„Egyébiránt — mondja végre Sz. az 50. lapon — ily kérdésekre nézve a megszokás határoz, egy nemzet azon viszonyok között fog legkényelmesebben mozogni, melyeket régtől megszokott, valamint tehát nem tartanám tanácsosnak, hogy oly országban, melyben a bírák kineveztetnek és elmozdíthatlanok, minden előzmény nélkül a választási elv lépjen életbe; úgy viszont hazánkat

illetőleg, hol a megyei bírák és hivatalnokok mindig választattak, nem tanácsolhatnám az ellenkezőt: mert a bíró az előbbi esetben könnyen lesz alázasatos szolga, a másodikban pedig, és erre van elég tapasztalásunk a magyar Bachisták között, könnyen lesz zsarnok, elveszítvén az egyik elmozdíthatlan állásával bátorságát és öntudatát; felmentve látván magát a másik elmozdíthatlan állása által minden tartaléktól, — ezentul pedig a többi csak ügyesség dolga.“

Ez iránt sem értek egyet Szentkirályival.

Idegenek-e nálunk a kinevezett bíróságok? Nem szoktuk e meg a váltótörvényszékeket, kerületi táblákat, királyi és létszemélyes táblát? Miben különböznek e tekintetben a váltótörvényszékek a megyei és városi törvényszékektől, hogy utóbbiakat kinevezési alapon még csak megszoknunk kellene?

Ugy hiszem, hogy az eredmény, melyet az igazságszolgáltatásnak a váltótörvényszékek általi kezelése felmutat, minket csak felbátoríthat arra, hogy a többi első bíróságokat is ugyanazon alpra fektessük.

De ha kinevezett bíróságok nálunk csakugyan idegen intézmény volnának, még ekkor is beállana, még pedig sokkal sürgetőbb és követelőbb módon annak szüksége, hogy bíróságainkat a tapasztaltabb külföld példájára, a korrallal haladólag átalakítsuk, hogy mi is oly igazságszolgáltatásban részesüljünk, minőnek más előrehaladottabb államok örvendenek. Az eredmény, melyhez ott jutottak, nálunk sem fog kimaradni.

Vannak intézmények, melyeknek életbeléptetését a haladó kor követeli, s mit azért, mert még meg nem szoktuk, halogatni nem szabad.

Behoztuk az 1840-ik évben a váltótörvényt s a váltótörvényszékeket, 1848-ban a köztelherviselést, népképviselést, parlamenti kormányt, mind oly intézmények, melyek nálunk egészen ismeretlenek voltak: de azért nem idegenkedtünk tőlök abbéli felelőnkben, hogy még szokatlanok; pedig mennyire különböznek régibb államintézményeinktől, mily nagy volt eleintén az aggodalom, hogy az országra nevezve káros következményűek lesznek; és ime, most úgy találjuk, hogy nincs okunk megbánni oly intézmények életbeléptetését, melyek mint a haladó kor szüleményei, másutt is életre valóknak, hasznosaknak bizonyultak.

Tisza Kálmán a választásokról.

T. K. e kérdés iránti nézeteivel közelebb áll hozzám, mint Szentkirályi.

„A mi a megyének — ugymond a 32. és 33. lapon — az igazság kiszolgáltatás körül élvezett régi joggyakorlatát illeti, hogy az oly alakban, a minőben volt, fenn nem tartható, függetlenül a felelős miniszteri vagy collegialis kormány kérdésétől, mindenki által elismertetik.

Vannak sokan, kik a megyei tisztviselőket tisztán közigazgatási hivatalnokokul akarják tekinteni, a legalsóbb fokig elválasztván a közigazgatást az igazságszolgáltatástól, és a törvényszékek szervezésében is épen semmi jogot a megyének hagyni nem akarnak. Ilyen messze a dologban nem megyek, de tagadhatatlan az: hogy az igazság kiszolgáltatását a három évenként, vagy tetszés szerint változó, s a mellett szakképzettségre való köteles figyelem nélkül választott törvényszékekre bízni nem lehet.“

Alantabb pedig a 33. és 34. lapon: „A kebeleben székelő első folyamodási törvényszéket válassza a megye úgy mint tisztviselőit, csakhogy tartozzék olyanok közül választani, kik a jogi tanfolyam szabályszerű bevégezése után bizonyos számú, például 5 évig, mint ügyvédek, közjegyzők, vagy valamely törvényszék mellett mint gyakornokok szolgáltak, és ezek ne legyenek tisztujítás alá vetve, hanem csak valamely elkövetett vétség miatt, rendszeres ítélet útján legyenek elmozdíthatók.

Az Angliában is szokásos qualificatio biztosságot nyújt — a mennyire az emberileg lehető — az iránt, hogy kellő képzettséggel nem bíró egyének bírakká nem leendenek, az élethosszigan való hivatalban maradás biztossága pedig megadja a kellő, vagy legalább lehető függetlenséget, meg annyit minden esetre, a mennyivel bírának, ha a kormány nevezné ki őket.“

A 71. lapon ezt mondja: „Az igazság kiszolgáltatása, kivéven a nem alaki perekben, vagy választott bírói minő-

ségben a törvényhatóságok tisztviselőinek adandó jogot, kivéve azt, hogy az alsóbb törvényszékek a törvényhatóságok által választatnak meg, hasonlólag egészen a központi kormány útján gyakoroltatik, az nevezvén ki a felsőbb törvényszékeket, az birván felügyelő és fegyelmi hatalommal azok felett is, a melyek a fentebbi módon választattak.“

A 88. lapon pedig: „A központi kormány a megyei törvénykezésre egyenes felügyeletet gyakorol az által, hogy a törvényszékek elnökét kinevezi egyáltalában a megyei törvényszékek épen úgy, mint a többi törvényszékek, a mennyire ez a birák függetlensége mellett általában lehetséges, alatta állanak.“

A tisztujtást pedig következőleg szabályozná: „A bizottmány a tisztujtást megelőző gyűlésében választ egy 10—20 tagból álló választmányt, melynek tagja sem azon perczbeni tisztviselő, sem olyan nem lehet, a ki magát tisztviselővé megválasztatni akarja; ezen választmány a tisztujtást megelőző napokban összeül a főispán elnökele alatt, és minden tisztre négy egyént jelöl ki, még pedig úgy, hogy ha e tekintetben egyetértés nem jöhetne létre, kettő a választmány többsége, egy a kormány képviselője, egy a választmány kissebbsége által jelöltetik ki. Elérkezvén a választás ideje, minden tisztségre külön megteszi a kijelölést a főispán, s vagy általános felkiáltás által megtörténik a választás, vagy ha ezt csak 10 tag is kívánja, titkos szavazás mellett. (85. 1)

Ezekből látjuk, hogy Tisza K. is kikerülhetlennek tartja, hogy a kormány felelőssége folytán a választási jog körül nevezetes engedmények tétessenek. Ő a kormánynak felügyeleti és fegyelmi jogát a választott bíróságokra is kívánja kiterjeszteni, a megyei törvényszékek elnökeit, az igazságszolgáltatásnak ezen fontos tényezőit, a kormányi kinevezésnek vetné alá, s a birák elmozdíthatlanságát legalább a megyei törvényszékek tagjaira nézve hozná be, kiket szigorubb qualificatio megállapítása mellett élet-hossziglan megválasztatni kíván.

De ha Tisza mindezekben az igazságszolgáltatás biztosítékait ismeri fel, különben nem ajánlaná, nem értem, miért szoritja a két utóbbi a megyei törvényszékekre miért nem kívánja azokat

a többi megyei tisztviselők s a rendezett tanácsok számára is megszerezni, mintán maga is elismeri, hogy az igazság kiszolgáltatását a három évenként, vagy tetszés szerint változó, s a mellett szakképzettségre való köteles figyelem nélkül választott törvényszékekre bízni nem lehet.

Ellenmondást látok továbbá abban is, hogy midőn egy részről a 71. lapon a felügyeleti és fegyelmi jogot a választott bíróságok irányában is a kormánynak vindicálja, más részről a 85. lapon, hol a megyei tisztviselők hatásköréről szól, azt kívánja, hogy azok „rendeleteket egyenesen a megyén kívül álló kormánytól a megye elkerülésével el ne fogadhassanak.“ Ez természetesen mást nem jelenthet, minthogy a megyék birjanak azon joggal, a kormány rendeleteit, mielőtt azokat tisztviselőik által végrehajtatják, törvényesség tekintetében megbirálhatni, illetőleg törvényteleneknek vélt rendeletek fogamatosságát megtagadhatni. Ily megszorítás mellett a kormány a megyei tisztviselők irányában csak a papiroson fog felügyeleti és fegyelmi hatalommal birni.

Mennyire nem fér össze a megyéknek ezen joga a parlamentarismus lényegével, s mennyire káros volna az igazságszolgáltatásra, már a fentebbiekben iparkodtam kimutatni.

Hogy miért kívánja Tisza a választási rendszert, habár módosítva, fenntartani, ezt sehol sem indokolja, — valamint azt sem mondja, hogy mily kifogása van a kinevezés ellen.

Csak a 33. és 34. lapon huz párvonalt a választási és kinevezési rendszer közt, mondván, hogy „az élethossziglan való hivatalban maradás biztossága megadja a kellő vagy legalább lehető függetlenséget, meg annyit mindenesetre, a mennyivel birnának, ha a kormány nevezné ki őket.“

De ha T. azon nézetben van, hogy a kormányi kinevezés a bíró függetlenségét jobban nem biztosítja, mint az élethossziglani választás, miért kívánja még is, hogy a megyei törvényszékek elnökei a kormány által kineveztessenek?

Én a választási rendszer temérdek sok hátrányait és a kinevezési rendszer előnyeit a fentebbi czikkeken lelkiismeretesen soroltam elő, s azt hiszem, hogy amazok a Tisza által csak részben javaslatba hozott élethossziglani választás, szigorubb qualificatio

felállítása és egy kielégítőbb kijelölési eljárás behozatala által sem lesznek megszüntethetők.

Apáink példája.

A Naplónak fent megszövelt két rendű cikksorozatát különösen azért hoztam fel, hogy vele a választási rendszer iránti mai közvéleményt constatáljam.

Mert ha még a Napló is, mely lap a szabadelvű, de higgadt, a törvényhozás minden ágaiban reformok s a valódi parlamentarismus után törekvő országgyűlési többség organumának tekintendő, a választási rendszer fenntartása mellett felszólal, akkor nem lehetünk az iránt kétségben, hogy a nemzet többsége, daczára alkotmányunk gyökeres átalakulásának, ezen ősjogához még mindig szívesen ragaszkodik.

Ez nekem sajnos jelenségnek tünik fel, mert mélyen át vagyok hatva azon szükségesség érzetétől, hogy elavult, a mai viszonyokhoz nem illő jogrendszerünket, az előrehaladottabb államok példájára, gyökeresen átváltoztassuk.

Az emlékezetes 1848-ik é. ben úgy köz- mint magánjogi viszonyainkban a mai kor követelte reformok hozattak be. A rendi alkotmány, mely jótékony árnyékát csak néhány százezer nemesre terjeszté ki, míg a milliányi nép előttünk csak „misera plebs contribucus“ volt, a népképviselőten alapuló parlamenti kormányformává alakult; megszüntetett az adómentesség, meg az urbériség. Mindezekről az előző évtizedekben még nem is álmodtunk, s ma ezen új intézmények már a nemzet véérébe mentek át. Csak a „regnum fundamentum,“ az igazságszolgáltatás ügyében nem akarunk mozogni, nem akarunk az elavult régi rendszertől megválni?

Nem jártak-e e részben is apáink követésre méltó példával elől, kik a mult században a fontosabb polgári perek elintézésére a kerületi táblákat, s 1840-ben a kereskedés és ipar gyarapítására a váltótörvényszékeket a kinevezési rendszer alapján életbe léptették?

A kerületi táblák és váltótörvényszékek felállítása, illetőleg az ezen bíróságokhoz utasított ügyeknek a municipiumoktól elvétele nem világos bizonyítéka e annak, hogy apáink a korszellem szerint haladni iparkodtak, hogy azon meggyőződésre jutottak, mi

szerint a kormány által kinevezett bíró a correct igazságszolgáltatásra nézve a tömegek által választott bírónál nagyobb biztosítékot nyújt?

És vajjon esalatkoztak e? Nem köztudomásu dolog-e, hogy a váltótörvényszékeknel az ügyek mindig gyorsabban, alaposabban és részrehajlatlanabban intéztetnek el, mint a municipális bíróságoknál? Mily szép bizonyítványa a felülről és alulról nyitakozó bizalomnak, hogy egy a kormány az állampapírok megsemmisítésére, mely sajátkép a köztörvényi bíróság illetőségéhez tartoznék, a pesti váltótörvényszéket delegálta, mikép az alakuló számos részvénytársaságok is vitás ügyeik elintézését a nevezett törvényszékre bizzák?

Pedig nem is a felelős, hanem az absolutismus suprematiája alatt nyögött dicasterialis kormány nevezte ki érintett törvényszékeknek bírát.

És ki merne a hasonló származásu kir. kuriának példás igazságszolgáltatás által szerzett diaskörére azon állítással homályt vetni, hogy a municipális bíróságok az igazságszolgáltatásnak nálánál livebb őrei lettek volna?

És a nemzet ma kevesebb bizalommal viseltetik azon felelős miniszterium iránt, mely az őt képviselő országgyűlés többségéből alakulván, őt magát képviseli, tehát kevesebb bizalommal viseltessék önmaga, mint a volt testületi kormány iránt? Több bizalma legyen az egyes municipiumok tömegei, mint saját magának — a nemzetnek — kifolyása, a nemzet első fiaiból alakult felelős kormány iránt? Ez a külföld előtt valóban megfoghatatlan volna.

De nem lennénk-e továbbá az 1848-ik évi elvekhez is hűtlenek, ha a választási rendszert az e. b. rendes törvényszékekre nézve továbbá is fenntartanók?

A XXIX. t. cz. ugyanis így szól: „A közigazgatásnak a miniszteri felelősséggel összhangzásba hozatala tekintetéből a kormányi kinevezéstől függő közhivatalok iránt rendeltetik:

1. §.

A törvény utján kivüli elmozdithatlanság egyedül az igazságszolgáltatásával megbizott bírói hivatalokra szorittatik.“

Nincs-e itt kimondva, hogy a közhivatalok a kormány felelősségénél fogva a kormányi kinevezéstől függnék, s hogy különösen a bírák a törvény útján kivülelmozdíthatlanok, és így választás alá semmikép sem eshetnek?

És most a helyett, hogy ezen az újabb kornak megfelelő elveket gyakorlatilag foganasítanók, azoknak mellőztével a régi elavult rendszerhez nyúlunk vissza? Tehát hátralépni, nem pedig haladni a mi jelszavunk?

És vajjon mi idézte elő, mi igazolja a mai közvélemény ezen retrograd irányát? Nem vélek csalatkozni, midőn azt egyedül a provisorium és gyűlölt közegeinek tulajdonítom. De hát a husz évi közjogi sötétség annyira elgyöngíté szemcinket, hogy az absolutismust a parlamentarismustól, az önkényt a nemzet képviselőt, a szabad sajtó, a nyilvánosság által őrzött, az esküdtszéki intézmény által biztosított szabadságtól, az éjt a nappaltól megkülönböztetni nem tudjuk, hogy a sötétség rémei még nappal is tündöznek?

Rázzuk le ezen szomorú korszak hatását, s legyünk elfogulatlanok; vessük félre azt, mit a tapasztalás károsnak, czélszerűtlennek bizonyított, — de tartsuk meg, illetőleg léptessük életbe azt, mi másutt is jónak, hasznosnak, czélszerűnek mutatkozott, mert mi valóban nem élünk a holdban, hogy oly rendszereket, oly intézményeket teremtsünk, melyeket földünknek többi művelt államai a képtelenségek közé sorolnak.

V.

A fizetésekről.

A bíróságok szervezésénél nagy jelentőséggel bír a fizetések megállapítása is.

A bírót illően kell fizetni, ha azt akarjuk, hogy hivatásának híven megfeleljen. A rosszul fizetett bíró kedvetlen, mert nem kapja munkájának és fáradságának kellő jutalmát, s az élet gondjai tettejéjét zsidbasztják, pedig kedv nélküli munkában vajmi kevés küszönet van; vagy hanyag, a mennyiben az állam részéről ellátás hiányát a hivatal bátrányára mellékutakon pótolni kényszerül; vagy épen hűtlen, a mennyiben a szükség még arra is ráveszi, hogy az igazságszolgáltatást áruba bocsátja.

Ha azt akarjuk, hogy a bíró az igazságszolgáltatás alapjait aláásó megvesztegetés csábításainak ellentálljon, adjunk neki oly fizetést, hogy rangjához illően élhessen, hogy családját fenntartsa. Ezt a bíró tekintélye is kívánja, mely nélkül működése siker nélkül lesz.

Gondoljuk meg, hogy az igazságszolgáltatástól az ország jóléte függ, melyért még áldozni is örömet kellene. Ámde az igazságszolgáltatás az országtól nemcsak áldozatot nem kíván, hanem annak még gazdag jövedelmi forrást is nyit, mely azon arányban növekszik, melyben a forgalom a jó igazságszolgáltatás folytán élénkül.

Itt a fukarkodás tehát egy részről igazságtalan, a mennyiben az állam a kereső tényezőtől a szükséges tápot, miként a fuvaros kereső lovától a zabot, megvonja, az adózó pedig a reá rótt súlyos terhek daczára rossz igazságszolgáltatást nyer; más részről nemzetgazdászati hiba, a mennyiben az állam jövedelmi forrásainak gyarapítása elhanyagoltatik.

Végre arra utalok, hogy csak az illő fizetés fogja a tehetséges egyéneket hivatal vállalásra ösztönözni; mire különös figyelem fordítandó, mert kevés köszönet van oly igazságszolgáltatásban, mely szellemileg gyöngé organumok által kezeltetik.

VI.

Ügyrend.

Még kettő szükséges arra, hogy a bíróságok az igazságszolgáltatás magasztos céljainak megfeleljenek, t. i. az ügyrend és a tégelymi eljárás szabályozása.

Az ügyrendben szabatosan meg kell határozni a tisztviselőknek egymáshozí viszonyát, az elnöknek, bírának és a segédszemélyzetnek hatáskörét. Kiki tudja, mi a teendője, mik jogai, mik kötelességei.

Ezen ügyrendnek természetesen az ország minden bíróságaira ki kell terjedni, hogy az eljárás egyönteti legyen.

Már ennél fogva is ellenese vagyok az önálló municipalis törvénykezésnek, melynek természetes következménye az, hogy minden municipium maga állapítja meg tisztviselői számára az ügyrendet, mely aztán az egész országban annyiféle, a hány munici-

pium van, és számos municipiumnál felette hiányos lesz s a czél-
nak meg nem felelő.

VII.

Fegyelmi eljárás.

Az ügyrenddel szoros kapcsolatban áll a fegyelmi eljárás, mely azon tisztviselő ellen indítandó meg, ki az ügyrend ellen vét, s az abban körülírt köteleességeket nem teljesíti.

Ilyen egy államban csak egy lehet.

Ha minden municipiumnak külön ügyrendje és külön fegyelmi eljárása van, akkor megtörténhetik, hogy a mi a királyi törvényszékeknél vagy egyik municipiumnál helytelen, fenyítésre méltó, egy másik municipiumnál nem annak vétetik; a mi pedig anomalia volna, és a törvénykezés menetére zavarólag hatna.

A fegyelmi hatóság illetőségét pedig akkép vélném megállapítandónak, hogy a segédszemélyzet felett magok a bíróságok; a járásbírák és első bíróságu törvényszékek ülnökei felett a főtörvényszékek; az c. b. törvényszékek elnökei és a főtörvényszékek bírái felett a legfőbb törvényszék, s a főtörvényszékek elnökei és a legfőbb törvényszék elnöke és bírái felett maga az igazságügy-minister gyakorolná a fegyelmi hatóság jogát.

E joggal azért vélem az elnökök mellőzésével magokat a bíróságokat felruházandóknak, hogy a bíróságok függetlensége az elnöki befolyás túlsulya irányában biztosíttassék. De ez által az ügyrendben közelebbről meghatározandó, az elnökök hivatásából önként folyó rendelkezési jog nem érintetnék.

A fegyelmi eljárást elrendelheti a minister és magok a bíróságok, még pedig nemesak az illetékesek, hanem a felső bíróságok is, midőn a felebbezett ügyekben arra okot és alapot találnak, hivataltól is, de kérheti azt a ministernél vagy a fegyelmi hatóságot gyakorló bíróságnál bárki, ha valamely tisztviselő jog- vagy ügyrendellenes tette által magát érdekeiben sértve érzi.

A fegyelmi hatóság ítélete ellen pedig a felebbvitel fokozatosan a legfőbb törvényszékig volna megengedendő.

Egy szigorú ügyrend és fegyelmi eljárás hiánya okozza főképen azon amabilis confusiót, melyet e tekintetben jelenlegi bíróságaink nagyobb részénél tapasztalunk. Mindenki tesz, a mit jónak lát,

nincs ki rendelkezék; szükség esetében parancsoljon, s kihez a panaszos fél sikerrel fordulhatna. Pedig sok oly cselekmény és mulasztás van, mely — mivel törvényt egyenesen nem sért — törvény erejénél fogva reudes per útján nem, hanem csak fegyelmi uton üldözhető.

Ily fegyelmi eljárás tehát a megalapítandó bírósági rendszerben nélkülözhetlen intézmény.

VIII.

Z á r s z ó.

Ez volna tehát azon bírósági szervezet, melynek keresztülvitelétől szerintem törvénykezési főbb bajaink gyökeres orvoslása várható.

Ez természetesen csak egyéni nézet és meggyőződés, melyet sokan fognak ugyan magokénak vallani, mely azonban sokaknak ellenszenvébe, ellennézeteibe fog ütközni.

Mindazonáltal czélszertinek véltem e javaslatommal fellépni, hogy e fontos kérdésben, mely nem sokára az országgyűlés osztatlan figyelmét fogja igénybe venni, az eszmék a pro et contra meghányása által tisztuljanak, s a közvélemény, mely az országgyűlésnek kalauzul fog szolgálni, határozott nyilatkozatra felhivassék.

Eddig tudtommal a bírósági rendszer csak egyes részei, különösen a kinevezési vagy választási elv alkalmazása lettek a lapok útján megszólva. Én ennél tovább mentem, s a bírósági szervezetről egy teljes képet iparkodtam főbb vonásaiban előállítani.

Elmondtam nézeteimet szilárd meggyőződés alapján; de nyilatkozzanak mások is, és vagy támogassák nézeteimet, ha velök egyetértenek, vagy czáfolják meg. Én szívesen fogom magamat capacitáltatni, legfőbb czélom csak az lévén, hogy az országgyűlésnek e századokra kiható nagy munkához, melytől a nemzetjóléte függ, a szükséges anyag a legnagyobb választékban szolgáltatassék.

Az országgyűléstől pedig elvárjuk, hogy a pro és contrák lelkiismeretes mérlegezése után hazánkban oly bírósági rendszert fog felállítani, mely a jelenkor jogviszonyainak teljesen megfelel, s

melyet bátran mutathatunk be a külföldnek a végett, hogy ez minket megbecsülhetetlen bizodalmaival megajándékozzon.

IX.

F ü g g e l é k.

Igazságügyministeri törvényjavaslat.

E röpirat már készen és sajtó alá volt bocsátandó, midőn a kezdetben érintett törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában kijött.

Minthogy e törvényjavaslat részben a bírósági szervezetre röpiratom fő tárgyára is kiterjed, nem mellőzhetem constatalni azt, miben tér el fentebbi javaslatom a bírósági szervezetre vonatkozólag a ministeri törvényjavaslattól, s erre nézve igénytelen észrevételeimet megtenni.

De legyen szabad egyuttal azon elvek és nézetek összhangzását is kiemelni, melyeken mindkét javaslat nyugszik.

A ministerium is elismeri bírósági rendszerünk átalakításának szükségességet és sürgős voltát, s azt már most kívánja eszközöltetni annyiban, a mennyiben a még napi renden nem lévő municipális törvénykezés érintése nélkül eszközölhető.

Ha a municipiumok rendezése még sokára nem történhetnék, én is helyesnek tartanám, hogy bíróságainknak annyira szükséges átalakítása legalább részben, a mennyiben t. i. lehetséges, eszközöltessék.

De vajjon csakugyan sokára halasztható-e a municipiumok rendezése?

Én javaslatom I. cikkében azon nézetből indultam ki, hogy ezen, az ország közjogi alapjaihoz tartozó rendezés, mint felette sürgős, legközelebb fog az országgyűlésen napi rendre kerülni, s hogy ezen kérdés nem is oly bonyolódott, hogy rövid idő alatt kielégítő módon meg nem oldathatnék.

És ha e feltevésben nem csalatkoztam, vajjon nem volna-e ez esetben czélszerűbb a bírósági rendszer kérdését akkorra halasztani, ha nemcsak részben, hanem egészben, nem ideiglenesen, hanem véglegesen fog nagyobb egyöntetiséggel megoldhatni?

Továbbá a ministeri javaslatban is a bírósági szervezet

fölveitől az egyszerűség és egyformaság lettek felállítva, mely elvekből fentebbi javaslatomban én is kiindultam.

Ezen elvekhez képest meg volnának szüntetendők: a községi biráskodás, a szentszékek illetékessége tisztán polgárjogi ügyekben, a kerületi táblák és a vegyes folyamodású bíróságok.

E reformokat minden szakértő örömmel fogja üdvözölni. Elégtétellel constatálom, hogy a ministeri törvényjavaslat a községek biráskodásában úgy, miként én, a kellő garantiát fel nem találja. „Az — mondatik a 7-ik lapon 1-ső pontban — mit községekben a nép gyakorol, nem bír azon minőséggel, hogy aggály nélkül bizhassam kezére a jogszolgáltatás nehéz teendőit. Mert a biráskodás fontossága nem a követelés összege, hanem az ügyek jogi természete szerint mérlegezendő; a szegénynek érdeke pedig bármily csekély összeget képvisel, nem olcsóbb előttem a gazdagnak ezereinél. De a bírói képesség mellett egyéb kellékek is szükségesek arra, hogy az ítélet végrehajtható vagy felülvizsgálható legyen. A jegyzőkönyvek szerkesztése, a határozatok kiadványozása, a hivatalos felterjesztések stb. ügyes jegyzői tollat kívánnak; jegyzőt pedig, annál kevésbbé képesítettet, alkalmazni nem minden helységnek áll tehetségében. A községi biráskodás tehát a javaslatban mellőztetik.“

E felfogás azon reménnyel biztat, hogy a ministerium annak idejében a kisebb városok és ugynevezett rendezett tanácsok biráskodási képessége felett hasonló szigorral fog ítéletet mondani, s hogy ezen tanácsoknak a végleg szervezendő bíróságok közt helye nem lesz, ha ezen ítélet fentkifejtett nézeteimmel megegyez.

„A megyei törvényszék — mondatik továbbá a vegyes folyamodásról, a 8. és 9. lapon 3. pontban — kiváltságos joggal emelkedik a szab. kir. városok törvényszékei fölé, melyekkel pedig a bírói hatáskörnek és illetőségnek egyenlő színvonalán áll: az egy tanácsban egyesített különböző forum homályba vonja az illetőségnek annyira kívánatos egyszerűségét, s zavarja az ügyrendet; a felebbvitt ügyek vizsgálatára és eldöntésére nem nyújt annyi kezességet, mint a törvénykezés elvei a felsőbb hatóságtól követelnék; sőt ha a behatóbb figyelem és mélyebb alaposág egyik lényeges feltételét az ítélő bírák nagyobb számában nem ok nélkül keressük: nem is minden megye volna képes nagyobb

száma tanács alakítására. Szándékosan elhallgatom egyikét a legfontosabb érveknek. A bírói hivatalok betöltése jelenleg nem a qualificatio, hanem a szabad választás rendszerén nyugszik: se zártan, se nyíltan nem biztosított arról, hogy a megyei törvényszékek szervezete a felelősségi fórumok kellékeinek megfelelően legyen."

Vajjon szabad-e a legutóbbi passusból következtetni, hogy irányadó körökben a választásokról úgy, miként én, vélekednek? Vajha úgy volna, s vajha az országgyűlési többség is a választási rendszer káros voltáról meggyőződve volna!

Megegyez továbbá javaslatom a törvényjavaslattal a hármastantárára és arra nézve, hogy az egész országban, Erdélyt is idevéve, 8 főtörvényszék, habár „kir. ítélő tábla“ elnevezéssel, felállítassék: csak némely főtörvényszékek székhelyeire nézve térven el attól, a mennyiben t. i. én N. Szombat helyett Pozson, Kőszeg helyett Sopront vagy Győrt, Eperjes helyett Kassát és Maros-Vásárhely helyett Kolozsvárt ajánlom.

Említett városok választása azzal van a 10. ik lapon 6. pontban indokolva, hogy: „új hivatalos helyiségek berendezése se az ügyek menetében fennakadást, se az állampénztárnak újabb költséget ne okozzon.“

Fentebbi javaslatomban, ott, hol a kerületi főtörvényszékekről szólok, kifejtettem indokaimat, hogy miért tartom Pozson, Sopron vagy Győr, Kassa és Kolozsvár városokat alkalmas főtörvényszéki székhelyeknek. Kiemeltem, hogy e városok jelentőségük, népességük és fekvésüknél fogva, különös tekintettel a vasúti közlekedésre, a környék fővárosait kepezik; kiemeltem, hogy a behozandó szóbeli eljárás szükségessé fogja tenni a feleknek a főtörvényszékekhez közelségét s könnyen odajuttatását, mely érvekhez hasonlókat a miniszteri javaslatban is vélek feltalálni. „Külömben is — folytattatik a mondott helyen — kívánatos a felek érdekében, hogy a másodbíróóság a hon összes lakóinak hozzá férhetőbbé tétessék. Kívánatos, hogy majd, ha a szóbeliség és nyilvánosság rendszerén egy új törvénykezési rendtartás fog nálunk is érvényre emelkedni: kész keretet leljen a felelősségi bíróságok szervezetében.“

Ezen tekinteteknek igénytelen nézetem szerint inkább megfe-

lelnek Pozson, Sopron vagy Győr, Kassa és Kolozsvár jelentékeny, népes, a vasuton könnyen elérhető városok, mint a szerény igényű, a vasutak által nem is érintett N. Szombat, Kőszeg, Eperjes és Maros-Vásárhely városok.

És ezen tekintetek oly fontosak, hogy irányukban a miniszteri indokolásban érintett költség-kimelés nekem alárendelt kérdésnek tűnik fel. Egyébiránt alig lesz különbség költség tekintetében a között, ha a főtörvényszékek a n. szombati, kőszegi és eperjesi kerületi táblák, s a m. vásárhelyi kir. tábla eddigi helyiségeiben helyeztetnek el, és a között, ha ezen helyiségek felmondtnak, vagy ha az állam tulajdonát képezik, bérbe adtnak, vagy máskép gyümölesözövé tétetnek, s helyettök az általam ajánlott városokban kerestetnek, illetőleg vétetnek fel a szükséges helyiségek. A helyiségek itt ugy kerülnek pénzbe, mint ott, ha kibéreltetnek; itt ugy, mint ott, lehet azokat vagy az állam részére, a közigazgatásnak bármelyik ágában, igénybe venni, vagy bérbe kiadni, ha az állam tulajdonát képezik.

A mi pedig az indokolásban szintén érintett ügyek fennakadását illeti, ez — ugy hiszem — néhány hétre kikerülhetetlen, akár vándoroljanak a Pesten székelő királyi ítélő táblának illető periratai N. Szombatra, Kőszegre és Eperjesre, akár Pozsonba, Sopron- vagy Győrbe és Kassára.

Csak a m. vásárhelyi királyi tábla folytathatná ily fennakadás nélkül működését; de ezen néhány heti időnyereség háttérbe szoríthatja e Erdély régi fővárosának azon igényét, hogy a főtörvényszék az ő, nem pedig egy másodrendű város falai közt székeljen; háttérbe szoríthatja e azon fontos tekinteteket, melyek igénytelen nézetem szerint azt követelik, hogy a kerület fővárosa legyen a kerületi főtörvényszék székhelye, mely felé a közlekedés húzódik, melynek különböző utain a perlekedő felek könnyen és gyorsan a kerület főtörvényszékéhez juthatnak. Ezeket véven zsinórmértékül — ugy hiszem — hogy Kolozsvárnak több igénye van egy főtörvényszékhez, mint M. Vásárhelynek.

Mindazonáltal megengedem, hogy ez csak elméleti felfogása lehet egy távollévő anyaországi polgártársnak, mellyel szemben magoknak az erdélyieknek netáni gyakorlati ellenérvei több jogosultsággal bírnak, miután kiki legjobban tudja megítélni, hogy mire van szüksége.

A másodbiróságokról lévén szó, megjegyzem, hogy a miniszteri javaslat a váltófeltörvényszéket érintetlenül hagyta; mit csak természetesnek találok, miután a váltófeltörvényszék letkérdése szoros kapcsolatban áll az e. b. váltótörvényszékek rendezésével, ez pedig az első folyamodású bíróságok, melyek a municipiumok kérdésével összefüggnek, mikénti szervezésétől tétetik függővé.

A legfőbb birói hatóságot a miniszteri javaslat szerint a magyar kir. kuria gyakorolná, még pedig annak első osztálya mint semmitő törvényszék, második osztálya pedig mint felebbviteli harmadbiróság.

Ugy hiszem, általános helyeslésre fog találni azon javaslat, hogy a kir. tábla birái a hétszemélyes táblánál eddig gyakorolt előadás alól felmentetvén, ezentul a hétszemélyes táblához felebbezett ügyek magok a hétszemélyes táblai bírák által előadassanak. Eddig is anomalia volt, hogy az ügynek másod- illetve harmadbirósági előadója azt az utolsó forumnál is előadta, mi a két bíróságnál előadás azonosságánál fogva gyakran azt eredményezte, hogy a hétszemélyes tábla is egyformán lévén informálva a királyi táblával, már ennél fogva is az ügyben máskép, mint a kir. tábla, nem határozhatott. Különben ezen előadási mód megszüntetésének szüksége most már a kir. táblának tervezett felosztásából is önként kifolyik, mert az csak nem volna gyakorlatilag kivihető, hogy például a temesvári királyi táblától a kir. kuriához felebbezett ügyet amannak bírója adja elő utóbb nevezett forumnál, s e végből Temesvárról Pestre utazzon.

A miniszteri javaslatban nincs megérintve, vajjon a hétszemélyes tábla belső szervezetén fog-e még más változás is történni, vajjon nevezetesen a clerusnak lesznek-e ott ezentul is képviselői?

Én felteszem, hogy a jelen kor igényei szerinti átalakítás ez irányban is meg fog tétetni, különben a reform nem volna teljesnek mondható. Régen elmúltak már azon idők, midőn a magas clerus tagjai az igazságot is szolgáltató fejedelemnek legfőbb tanácsosai, a tudománynak egyedüli képviselői voltak. A mai kort a szaktudományok uralják. Ma az ország legfőbb birói forumán csak a jogtudomány elismert celebritásainak van helye. A clerus teljesítse az egyház körüli magasztos hivatását, ott nagyobb szükség van rá, ott több hasznot tehet az országnak s az emberiségnek!

Ugyanezen okokból a szervezendő kir. ítélő tábláknál sincs a clerus képviselőinek többé helye.

Egy külön semmitő törvényszék felállítása iránt fent már kifejtett nézeteim a miniszeri törvényjavaslattól eltérnek.

E szerint a kir. kuriának első osztálya csupán semmitő törvényszék volna, melyhez a rendes felebbvitellel össze nem köthető semmiségi panaszok közvetlenül fognának felterjesztetni, s mely határozatáról a felterjesztő bíróságot szintén közvetlenül fogná értesíteni. Ha pedig egy ügyben a semmiségi panaszon kívül bármelyik fél által rendes felebbezés is adatnék be, s a kir. kuria semmitő törvényszéki osztálya a semmiségi panasznak helyt nem adna: ez esetben a periratok a semmitő törvényszék által az illető felebbviteli bírósághoz küldetnének, melynek ez érdeemben hozott határozatában a felek a semmitőszék határozatáról is értesítették. A semmiségi panasz továbbá a másodbírósági, de sőt a kir. kuriai, mint harmadbírósági határozatok ellen is emelhetők.

Az alaki jogszabályok sérelméből keletkező semmiségi esetek pedig pontonként vannak a 229. §-ban kijelölve, határozottan ki van mondva a 11. lapon 8. pontban, hogy a semmiség tárgya nem a törvény alkalmazásának vizsgálata, hanem oly hiányok orvoslása, melyek ha az eljárásban vagy határozatban felmerültek, újabb és szabályszerű eljárást vagy határozathozatalt tesznek szükségessé; s a 231. pontban ki van mondva, hogy e jogorvoslat használata a per folytatását nem akadályozza.

„Ez intézménytől — mondatik a 12. lapon 8. pontban — a legjobb eredményt várom. A közvetlenség, a tiszta alakosság, — és a mi ezekből önként következik: a gyors eljárás a semmiséget visszaadandja eredeti céljának és rendeltetésének; megszünteti az okot, mi kecségtető ingerül szolgálta annyi panaszra; a panasz vagy kizárva marad, vagy a per késleltetése nélkül végzi rövid utját, s elejét veszi az időt rabló visszaéléseknek.“

Vajha ezen várakozás teljesedésbe menne!

De megvallom, nekem aggályom van az iránt, hogy ezen semmitő eljárás a pereket jobban fogja késleltetni, mint az általam fent pártolt felebbezési rendszer.

Kétséget sem szenved, hogy daczára annak, hogy a 232. §. azt kívánja, miszerint a semmiségi panaszban a semmiségi ok a 229. §. eseteihez képest határozottan kiteendő; s daczára annak,

hogy a 235. §. 20 ftól 300 ftig terjedhető pénzbírságra rendeli büntettetni azon felet, ki ugyanazon ítélet ellen semmiségi panaszszal és felebbezéssel élt, és a semmitő szék az előbbit merőben alaptalanak találta: sok esetben a felek mind semmiségi panaszszal, mind rendes felebbevitellel fognak élni, az előbbenivel sokszor jó hiszemben, sokszor tudva ugyan azt, hogy a panaszolt semmiségi ok alaptalan, de panaszukat még is oly színben tüntetvén fel, mely a semmitő bíróban kétséget támaszt az iránt, vajjon a panasz meggyőződésből, sértett jogérzetből, vagy merő perhuzavonás céljából emeltetett e? mely esetek egyikében sem lesz a 235. § ban kiszabott büntetés alkalmazható.

Ezen számos esetekben tehát előbb a semmitő törvényszéknek kell a semmiségi panasz felett határozni, s csak annak utána kerül az ügy a semmiségi panasz alaptalansága esetében a felebbevitel iránti határozat végett a másodbíróshoz. Ezen eljárás, daczára az előirt közvetlen közlekedésnek — tekintve, hogy a semmiségi panasznak ugy az első bíróság, mint a semmitő szék valamennyi hivatalain keresztül kell mennie, itt érdemleges elintézés, ott felterjesztés tekintetéből, tekintve továbbá, hogy a semmiségi panaszok az ország valamennyi bíróságaitól az egy semmitő szék elébe kerülnek, mely ennél fogva semmiségi panaszokkal, daczára a szigorubb elbánásnak, kétségkívül el lesz árasztva, legalább is négy hetet fog igénybe venni, mely idővesztéség elesik, ha a másodbíróshoz nemcsak a felebbevitel, hanem a semmiségi panasz felett is határozni illetékes.

De ezen eljárás a másodbíróshoz, sőt még a harmadbíróshoz határozat ellenében is ismétlődhetik, s mindannyiszor nem négy, hanem tekintve, hogy ily esetben a per a 237. illetőleg 240. §. szerint az első, másod-, illetőleg harmadbíróshoz és a semmitő széket megjárja, legalább 5—6 heti idővesztéséget vonhat maga után. — Számítsuk össze ezen háromszori idővesztéséget, s látni fogjuk, hogy a javaslatba hozott eljárás mellett 3—4 havi késleltetés is lehetséges, mit az eddigi rendszer egyenesen kizár.

De vegyük még azt is, hogy sok esetben, hol több ezer frtnyi érték forog kérdésben, a felek cseppet sem fognak azzal gondolni, ha a semmiségi panasz alaptalansága miatt 300 frtnál tovább nem terjedhető pénzbírsággal megbüntettetnek, mert többre becsülik azon előnyt, melyet a fizetési kötelezettségnek több hónappali késleltetése

nekik nyujt; mi által a semmiségi panaszok contingense ismét jóval megszaporodik.

És nem fogja a pert, s annak végkimenetele iránti kínos bizonytalanságot már azon körülmény is meghosszabbítani, hogy még a harmadbírószági ítélet is megsemmisíthető lesz; mi eddig nem volt, mert a hétszemélyes tábla határozatai semmi hatalom által sem változtathattak meg, — míg a miniszteri javaslat szerint még a legfőbb forumnak ítélete is, nem is egy nálánál feljebb való forum, hanem annak csak egyik osztálya elé fogna felülvizsgálat végett kerülni.

És vajjon mi történnék akkor, ha valamelyik fél, daczára annak, hogy az elsőbírószági határozat ellen semmiségi ok forog fenn, tudatlanságból, vagy járatlanságból, vagy a viszonyok nem ismerésénél fogva a semmiségi panasz mellőzésével csak rendes felebbezéssel örne? Ily esetben tul tegye magát a felebbviteli bíróság a semmiségi okon, s csak az ügy érdemében határozhasson, s ha ez iránt az e. b. ítélet ellen kifogása nincs, azt a semmiség daczára helybenhagyja? Avagy hivatalból terjessze fel az ügyet a semmitő székhez, mielőtt az ügy érdemében határozná? Ezen eshetőségről a törvényjavaslat III. fejezete nem intézkedik; pedig tapasztalásból mondhatom, hogy ily esetek gyakran fordulnak elé. Ez iránt az idcigl. törvénykezési szabályok I. r. 106. §-a a tiszta igazság érdekében helyesen azt rendeli, hogy a felebbviteli bíróság „a mennyire az ügykérdés alapos megoldása szükségli, s a tárgyalás folytatásától valószínűleg siker várathatik, hivatalból is megsemmisítheti, vagy kiegészítheti az eljárást, ha mindjárt a felek semmiséget nem panaszoltak volna is.“

És ez az új rendtartás szerint ne történhessék? Ha például az ítélő tanács nem a kellő számú bírákból állt, vagy az egyik tag a felek egyikéhez érdekeltségi viszonyban áll, s ezeket a felek meg nem tudván, ez iránt panaszt sem emelhetnek — : ily esetekben a semmiség szóba se jöhessen? és ha igen, mily uton lesz a sérelem orvoslandó? Az általam utóbb érintett mód ismét tetemes idővesztéséget fog maga után vonni, ha t. i. a felebbviteli bíróság a semmiséget csak akkor, midőn már az ügy érdemében másodbírószágilag határozni kellene, észrevéven, másodbírószági hivatását az utolsó perczen megakasztani és a pert a semmitő székhez felterjesztteni kénytelen.

Az én igénytelen nézetem és egyéni meggyőződéseim legalább az, hogy gyorsaság tekintetében előnyösebb, ha a felebbviteli bíróságok egyszersmind a semmiségi panasz felett is határozhatnak; hogy nincs ok tőlök ezen illetőséget megvonni, mert a semmiségi kérdések a felebbezés kérdéseinél már természetükönél fogva sokkal egyszerűbbek lévén, ha a felebbviteli bíróságok utóbbiaknak megbírálására képeseknek találtnak, kétségkívül előbbieknél is ki-elégítő eldöntésére nézve kellő biztosítékot nyújtanak.

Én nem ezen illetőségben találok fel a semmiségi perorvoslattal visszaélés jogosult panaszainak forrását, hanem abban, hogy a törvényekben eddig tisztán kimondva nem volt, miszerint a vtk. II. r. 140. §-ban érintett törvényes formák és az ideigl. trv. szabályok I. r. 104. §-ban érintett lényeges formások alatt csak az alakiak, nem pedig az anyagiak is értetendők, minő például a váltójogban az, hogy mily feltételek kívántatnak a viszkereset megindításához, mikor, és mily formalitásokkal kell az óvást kivenni, az előzőkkel közölni, a viszkeresetet megindítani? mind oly kérdések, melyek az ügy érdeméhez, de nem a vtk. II. r. előirt alaki eljáráshoz tartoznak, s így — igen is — felebbezésnek, de nem semmiségi panasznak tárgyát képezhetik. Pedig hány váltótörvényszéki ítélet semmisített meg azért, mert a hétszemélyes tábla a vtk. I. r. szabványait máskép értelmezi, mint az alsó bíróságok?

Érintett panaszok valódi forrását továbbá abban kercesem, hogy sok esetben a felebbviteli bíróságok határozatai egyenesen törvénybe ütközök, mert noha az ideigl. trv. szabályok I. r. 102. §-sa szerint a helybenhagyó másodbírósági határozat ellenében közbevetett további felfolyamodás vagy felebbezés a harmadbírósághoz a végrehajtást s általában az odaitélt jog birtokba vételének eszközlését nem gátolja, legújabb időben még is a felső bíróságok által már több esetben ki lett mondva, hogy a semmiségi panasz a határozat jogerejét felfüggeszti, s csak nem rég lett a váltófeltörvényszék által egy végrehajtási végzés s a végrehajtási eljárás azon az alapon megsemmisítve, mert a makacssági végzés ellen, melyre a végrehajtási végzés fektettetett, semmiségi panasz lett beadva; — kercesem továbbá abban, hogy a felső bíróságok a jogérvényes, azaz már tovább nem felebbezhető határozatok ellen beadott minden beadmányt, ha ab-

ban semmiség nem is panaszzoltatik, s így az semmiségi panaszt nem is képez, ha törvényes időben beadatott, az alsó bíróságok által felterjesztendőknél kimondotta; és keresem végre abban, hogy a semmiségi panasszal konokul élők ezt határtalanul és büntetlenül tehetik.

E hiányokon a miniszteri törvényjavaslat kétségkívül sokat fog segíteni, mert határozottan ki van mondva, mi mellett a „Törvényszéki Csarnokban“ számos czikkeken sikra szálltam, hogy csak az alaki formák megsértése képez semmiséget; kívánja, hogy az ügyvédi ellenjegyzés mellett benyújtandó semmiségi panaszban a semmiségi ok a 229. §. eseteihez képest határozottan kitétessék; és pénzbírsággal rendeli büntettetni azon felet, ki ugyanazon ítélet ellen semmiségi panaszsal és felebbezéssel élt, és a semmitő szék az előbbi merőben alaptalannak találta. Csak azzal toldanám meg a 233. §., hogy azon beadmány, melyben a semmiségi ok határozottan kitéve nincs, mely tehát tartalmánál fogva nem semmiségi panasz, habár kívül annak mondatik is, az első bíróság által is visszautasíthatassék, s a visszautasító végzést alaptalanul felebbező fél e miatt súlyos pénzbírsággal megbüntettessék; a 235. §. ban kiszabott büntetést pedig általában minden fél ellen alkalmaznám, kinek semmiségi panaszja teljesen alaptalannak bizonyult.

Meg vagyok győződve, hogy ily törvények mellett a felebbviteli bíróságok ép oly correptséggel fognak a semmiségi kérdésekben eljárni, mint a javaslatba hozott külön semmitő szék, s e mellett azon előnyt nyújtják, hogy a semmiségi kérdést gyorsabban dönthetik el, mint ezt a külön semmitő szék tehetné.

Jelen röpiratban kifejtett nézeteim végre még abban is eltérnek a miniszteri javaslattól, hogy a 37. §. a) pontja szerint a felek „magokat valamely eleve kijelölt vagy közelebbi meghatározás nélkül leendő felperes szabad tetszése szerint választandó bármely bíróságnak szerződésileg alávetetik,“ míg én a 24. lapon a felek ily korlátlan szabadságának czélszerűtlen voltát vitattam. Ezen szabadságot a 39. §. csak annyiban korlátozza, hogy nem engedni meg, miszerint a felek egy ügynek első folyamodási eldöntését valamely felebbviteli bíróságra ruházzák. Ennek helytelen volta tehát a miniszteri törvényjavaslat által is el van ismerve. De ezzel nem analog esete az illetőség iránti nagy különbségnél fogva az,

ha például egy a megyei törvényszék illetősége alá tartozó örökösödési, vagy egy áruszerzési vagy bányaper eldöntése a szolgabíróra bízatik?

Ezen §§. a miniszteri előterjesztésben indokolva nincsenek, tehát csak arra hivatkozhatom, mit eziránt a 24. lapon mondtam.

Ezek volnának igénytelen észrevételeim a miniszteri törvényjavaslatra, mennyiben ez a bírósági szervezetre vonatkozik. Tiszta meggyőződés forrásából erednek, s ha viszhangra nem találnak, csak azt ohajtom, hogy különösen a semmiségi eljárásra nézve fent kifejtett aggályaimat a gyakorlat alaptalanoknak bizonyítsa.

DE BALLAGI GÉZA.

T A R T A L O M.

	Lap	Lap	
I. A bírósági szervezet jelen- tősége	3	3. Politikai tekintetnél fogva	32
II. A bíróságok általában	4	4. A birói személyzet gya- kori változásánál fogva	33
III. A bíróságok nemei :		5. Particularismus teki- tetében	34
A) Járás-, illetőleg békebírák	6	6. A birói függetlenség te- kintetében	35
B) Megyei törvényszékek és esküdtszékek	7	7. Egyöntetiség tekintetében és szemben a parlia- menti kormányal	37
C) Kereskedelmi törvény- székek	9	8 A nemzetiségek és nyelv tekintetében	41
D) Bányabíróságok	12	A „Napló“ a választásokról	41
E) Közjegyzők	12	Szentkirályi Mór a válas- tásokról	44
F) Kerületi főtörvényszékek	12	Tisza Kálmán a választá- sokról	58
G) Legfőbb- és semmítő tör- vényszék	14	Apáink példája	61
Szentkirályi Móricz a me- gyei bíróságokról	18	V. A fizetésekről	63
Tisza Kálmán a megyei bi- róságokról	23	VI. Ügyrend	64
IV. Választás vagy kinevezés ?	25	VII. Fegyelmi eljárás	65
A válagztási rendszer hátrányai :		VIII. Zárszó	66
1. A rendezett tanácsok te- kintetében	26	IX. Függelék. Igazságügyi- nizsteri törvényjavaslat	67
2. Szakképzettség tekinte- tében	27		

INDEX

1	Introduction	1
2	Chapter I	2
3	Chapter II	3
4	Chapter III	4
5	Chapter IV	5
6	Chapter V	6
7	Chapter VI	7
8	Chapter VII	8
9	Chapter VIII	9
10	Chapter IX	10
11	Chapter X	11
12	Chapter XI	12
13	Chapter XII	13
14	Chapter XIII	14
15	Chapter XIV	15
16	Chapter XV	16
17	Chapter XVI	17
18	Chapter XVII	18
19	Chapter XVIII	19
20	Chapter XIX	20
21	Chapter XX	21
22	Chapter XXI	22
23	Chapter XXII	23
24	Chapter XXIII	24
25	Chapter XXIV	25
26	Chapter XXV	26
27	Chapter XXVI	27
28	Chapter XXVII	28
29	Chapter XXVIII	29
30	Chapter XXIX	30
31	Chapter XXX	31
32	Chapter XXXI	32
33	Chapter XXXII	33
34	Chapter XXXIII	34
35	Chapter XXXIV	35
36	Chapter XXXV	36
37	Chapter XXXVI	37
38	Chapter XXXVII	38
39	Chapter XXXVIII	39
40	Chapter XXXIX	40
41	Chapter XL	41
42	Chapter XLI	42
43	Chapter XLII	43
44	Chapter XLIII	44
45	Chapter XLIV	45
46	Chapter XLV	46
47	Chapter XLVI	47
48	Chapter XLVII	48
49	Chapter XLVIII	49
50	Chapter XLIX	50
51	Chapter L	51
52	Chapter LI	52
53	Chapter LII	53
54	Chapter LIII	54
55	Chapter LIV	55
56	Chapter LV	56
57	Chapter LVI	57
58	Chapter LVII	58
59	Chapter LVIII	59
60	Chapter LIX	60
61	Chapter LX	61
62	Chapter LXI	62
63	Chapter LXII	63
64	Chapter LXIII	64
65	Chapter LXIV	65
66	Chapter LXV	66
67	Chapter LXVI	67
68	Chapter LXVII	68
69	Chapter LXVIII	69
70	Chapter LXIX	70
71	Chapter LXX	71
72	Chapter LXXI	72
73	Chapter LXXII	73
74	Chapter LXXIII	74
75	Chapter LXXIV	75
76	Chapter LXXV	76
77	Chapter LXXVI	77
78	Chapter LXXVII	78
79	Chapter LXXVIII	79
80	Chapter LXXIX	80
81	Chapter LXXX	81
82	Chapter LXXXI	82
83	Chapter LXXXII	83
84	Chapter LXXXIII	84
85	Chapter LXXXIV	85
86	Chapter LXXXV	86
87	Chapter LXXXVI	87
88	Chapter LXXXVII	88
89	Chapter LXXXVIII	89
90	Chapter LXXXIX	90
91	Chapter LXXXX	91
92	Chapter LXXXXI	92
93	Chapter LXXXXII	93
94	Chapter LXXXXIII	94
95	Chapter LXXXXIV	95
96	Chapter LXXXXV	96
97	Chapter LXXXXVI	97
98	Chapter LXXXXVII	98
99	Chapter LXXXXVIII	99
100	Chapter LXXXXIX	100
101	Chapter LXXXXX	101

GRILL KÁROLY

(előbb Geibel Armin)

udvari könyvkereskedésében

Pesten, Kristóftér 4-dik szám alatt

kaphatók:

Törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az irodalmi és művészeti jogok biztosításáról. Ára 1 frt.

Kassay Adolf. A telekkönyvi rendszer ismertetése mintákkal, ügyvédek, bírák, községi jegyzők, előljárók és felek részére. Ára 80 kr.

Kassay Adolf. Irománypéldák a magyar polgári törvénykezési eljáráshoz, a szükséges törvénykezési szabályokkal. Ára 1 frt, 20 kr.
Kötve 1 frt, 60 kr.

Kassay Adolf. Irománypéldák, a telekkönyvi eljáráshoz, a szükséges telekkönyvi rendeletekkel. Ára 1 frt.

Suhajda János. A magyar polgári anyagi magánjog rendszere, az országbirói értekezet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályokhoz alkalmazva. Harmadik átnézett, és az időközben kibocsátott szabályrendeletekhez alkalmazott kiadás. Ára 4 frt.

Suhajda János. A magyar polgári törvénykezés rendszere, az országbirói értekezet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályokhoz alkalmazva. 3-dik átnézett kiadás, betűrendi tárgymutatóval. Ára 2 frt.

Dr. Wenzel Gusztáv, egyetemi rendes jogtanár stb. Az ausztriai általános polgári törvénykönyv magyarázata, Magyar-, Horvát-, Tórország, a Szerb-vajdaság és a Tomosi Bánság viszonyaira alkalmazva, betűrendes lajstrommal. Ára 5 frt.

Dr. Degen Gusztáv, pozsonyi kir. jogakadémiai nyilv. rendes jogtanár. A közjegyzőség. Ára 40 kr.

Schnierer Gyula. A vámügyreform Magyarország termelése szempontjából. Ára 80 kr.

Schnierer Gyula. A nempores jogügyletekbeni eljárás alapelvei. Ára 60 kr.

Kunagóti (Vertán Endre.) A képviselői és önkormányzati rendszer, vonatkozva hazánkra. Ára 2 frt 50 kr.

Függelék az ideiglenes törvénykezési szabályokhoz. Az új törvénykezési rendszer behozatala óta kibocsátott szabályrendeleteknek hivatalos felhívás és hiteles adatok nyomán összeállított teljes gyűjteménye.

Első folyam (1861–1863). Ára 2 frt. — kr.
Második folyam (1864). Ára 2 „ 30 „
Harmadik folyam (1865). Ára 2 „ 20 „
Negyedik folyam (1866). Ára 1 „ 20 „

A kiegyenlítés okmánytáras története. Két füzet. Ára 2 frt.

Törvények és hivatalos rendeletek gyűjteménye, a nemzeti felelős kormány visszaállításától fogva, kiegészítő jegyzetekkel. Szerkeszti Ökröss Bálint I. és II-dik füzet. Ára a füzetnek 50 kr.

36
253

Dr. Schulte Frigyes János,

az egyházi- és német jog tanára a prágai egyetemen.

EMLÉKIRAT
A Z Á L L A M N A K

AZ

1870. júl. 18-ki pápai constitütio határozataihoz való viszonyáról.

Fordította

az esztergami érseki főmegye egyik áldozára.

6.

LIPCSE.

KÖHLER K. F.

1870.